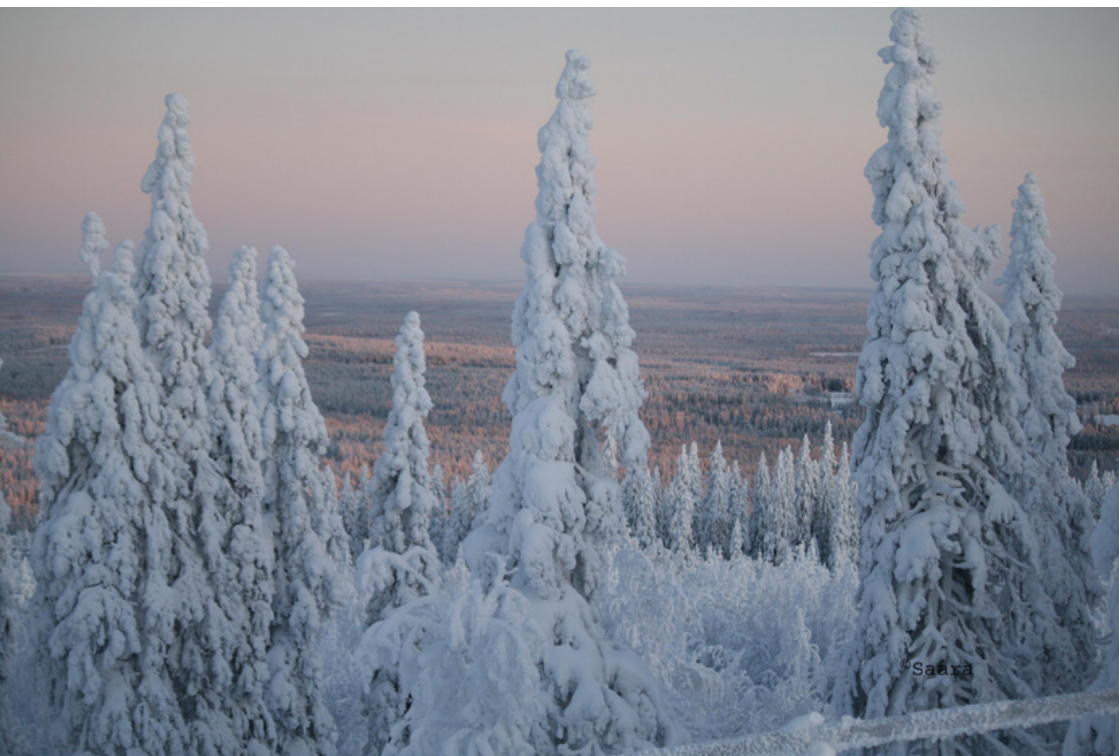

B

Pekka Kauppila

MATKAILUN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET: HYRYNSALMI JA PUOLANKA

**KAJAANIN
AMMATTIKORKEAKOULU**
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Kajaanin ammattikorkeakoulu
University of Applied Sciences

Pekka Kauppila

MATKAILUN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET: HYRYNSALMI JA PUOLANKA

Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B
Raportteja ja selvityksiä 63

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Kainuun liitto

POHJOIS-POHJANMAAN LIITTO
Council of Oulu Region

JOKILAAKSOJEN KOULUTUSKUNTAYHTYMÄ

Yhteystiedot:

Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjasto

PL 240, 87101 KAJAANI

Puh. 044 7157042

Sähköposti: amkkirjasto@kamk.fi

<http://www.kamk.fi>

Kannen kuva:

Ukkohalla

ISBN 978-952-9853-99-1

ISSN 1458-915X

Kajaani 2016

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	2
1.1	Tutkimusraportin taustaa.....	2
1.2	Tutkimusraportin tarkoitus ja tavoitteet	5
1.3	Tutkimusraportin keskeiset käsitteet.....	5
2	TUTKIMUSALUEET, -AINEISTOT JA -MENETELMÄT	11
2.1	Hyrnsalmen ja Puolangan matkailutarjonta ja -kysyntä	11
2.2	Tutkimusaineistot.....	13
2.3	Tutkimusmenetelmät.....	15
3	MATKAILUN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET	22
3.1	Välitön matkailutulo.....	22
3.2	Välitön matkailutyöllisyys	23
3.3	Välitön palkkatulo	25
3.4	Välitön palkkaverotulo	26
3.5	Matkailun kerrannais- ja kokonaisvaikutukset	28
4	YHTEENVETO JA POHDINTA.....	31
4.1	Keskeiset tulokset	31
4.2	Tuloksissa huomioitavaa	37
4.3	Pohdinta	39
	KIRJALLISUUS JA MUUT LÄHTEET	43

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusraportin taustaa

Matkailu on ilmiö, jolla on kohdealueelle sekä positiivisia että negatiivisia ympäristöllisiä, sosiokulttuurisia ja taloudellisia vaikutuksia (Murphy 1985; Mathieson & Wall 1987; Vuoristo 1998; Hall & Page 2006). Kun matkailua käytetään aluekehityksen välineenä, tavoitteena on myönteisten sosiotaloudellisten vaikutusten lisääminen kohdealueella. Positiivisia aineellisia sosiotaloudellisia aluevaikutuksia paikallistasolla ovat muun muassa väestömäärän lisääntyminen ja terve ikärakenne, yritystoiminnan viriäminen ja rakenteen monipuolistuminen, työpaikkojen syntyminen ja työpaikkarakenteen monipuolistuminen sekä palvelurakenteen määrällinen ja laadullinen kehittyminen. (Matkailu)yritystoiminnan kautta syntyvistä työpaikoista kertyy alueelle myös palkkatuloja ja edelleen palkkaverotuloja, jotka edesauttavat esimerkiksi julkisen palvelurakenteen sekä infrastruktuurin ylläpidossa ja kehittämisessä.

Maantieteellisen matkailu- ja virkistystutkimuksen voidaan katsoa alkaneen Pohjois-Amerikassa 1920–1930-luvulla (Pearce 1979; Carlson 1980; Smith 1982; Mitchell 1984; Mitchell & Smith 1985, 1989; Butler 2004). Kansainvälisessä maantieteellisessä matkailututkimuksessa taloudelliset vaikutukset ovat olleet kiinnostuksen kohteena pitkään, sillä jo alkuaikoina julkaistiin tutkimuksia matkailun (alue)taloudellisista hyötyvaikutuksista (ks. Freeman 1929; Carlson 1938; Chambers 1940; Hudgins 1943; Moke 1946; Deasy 1949). Kansainvälistä matkailumaantieteellistä tutkimusta leimasikin aina 1960-luvulle saakka talousmaantieteellinen painotus (ks. Kauppila 2004: 24–37). Suomessa matkailun maantieteellinen tutkimus alkoi viritä 1960–1970-luvulla. Tällöin julkaistiin myös ensimmäiset matkailun aluetaloudelliset vaikutustutkimukset, jotka käsittelivät Hankoa (Falenius ym. 1963), Saimaata (Auvinen 1965), Kuusamo (Säkkinen 1971) ja Virolahtea (Vuoristo 1974). Alkuaikoina Suomessa menetelmällistä oppia haettiin erityisesti Ruotsista. Esikuvina olivat 1950-luvun lopussa ja 1960-luvun alussa Bohusin läänin (Frimodig 1959) ja Kiirunan (Eriksson & Wikström 1961) matkailun taloudellisia vaikutuksia selvittäneet tutkimukset.

Menetelmällisesti matkailun aluetaloustutkimuksen pioneerityöt vaativat kuitenkin kehittämistyötä. 1970–1980-luvun taitteessa tapahtui menetelmällinen läpimurto, kun luotiin pohjoismainen malli matkailun aluetaloudelliseen tutkimukseen. Suomessa mallin testauspaikkakuntia olivat Jyväskylä (Holopainen 1981) ja Kuusamo (Jyvälä 1981). Samanaikaisesti mallia sovellettiin Suomen lisäksi Ruotsin Falunissa, Norjan Bergenissä ja Tanskan Bornholmissa (Vuoristo & Arajärvi 1990: 156). Pohjoismaisen mallin periaatteita myötäillen on maassamme luotu myöhemmin MTT-malli ja Koillismaan malli matkailun aluetaloudellisten vaikutusten selvittämiseen. MTT-mallia ei ole julkaisuissa yksityiskohtaisesti avattu. Poh-

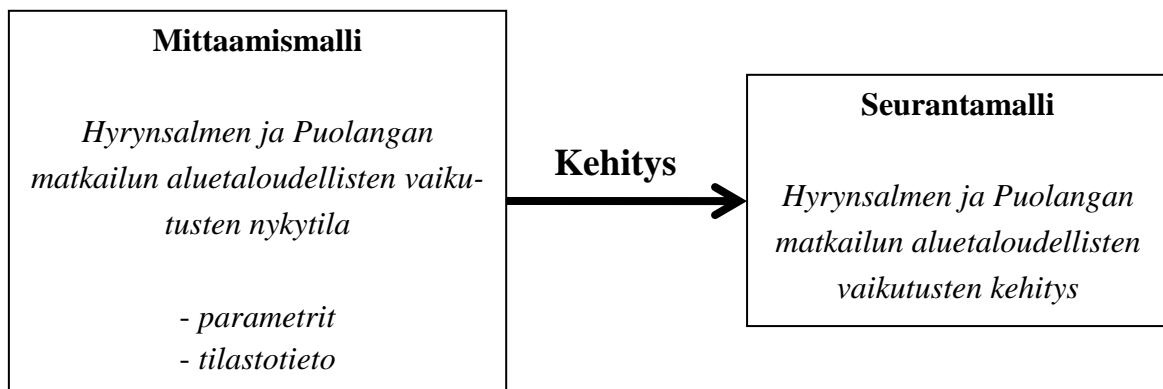
joismaiseen malliin verrattuna Koillismaan mallissa on standardoitu toimialaluokitusta ja hyödynnetty intensiivisesti olemassa olevaa tilastoaineistoa empiirisen vaiheen keventämiseksi (ks. Hätälä & Kauppila 1999; Kauppila 1999, 2001). Kansainvälisesti matkailun taloudellisten vaikutusten mittaamisessa suosituin menetelmä jopa paikallistasolla on kuitenkin ollut panos–tuotos-malli, mutta sen soveltaminen on jäänyt Suomessa varsin vähäiseksi (Tahvanainen ym. 2012: 41–43). Matkailun taloudellisten vaikutusten arvioimiseen on maassamme käytetty myös matkailun kansainvälistä satelliittitilinpitoa. Tästä on esimerkkejä valtakunnantasolta (Etelä-Suomen Matkailun Kehitys Oy 2001; Savela ym. 2004; Työ- ja elinkeinoministeriö 2015a; Nurmi 2016) ja alueelliselta tasolta (Konttinen 2005, 2006). Viime aikoina on julkaistu tutkimuksia, joissa on verrattu tai yhdistetty edellä mainittuja menetelmiä. Esimerkiksi tutkiessaan Seitsemisen ja Helvetinjärven kansallispuistojen matkailun taloudellisia vaikutuksia paikallistasolla Huhtala ym. (2009) vertasivat panos–tuotos-mallia ja pohjoismaista mallia. Savonlinnan seutukunnan matkailun aluetaloudellisten vaikutusten tutkimuksessa (Tahvanainen ym. 2012) puolestaan yhdistettiin pohjoismaisen mallin, matkailun kansainvälisen satelliittitilinpidon ja panos–tuotos-mallin menetelmällisiä osioita. Kaikilla edellä mainituilla menetelmillä selvitetty matkailun talousvaikutustutkimukset ovat luonteeltaan niin sanottuja ex-post -tutkimuksia (jälkikäteistarkastelut), joissa tutkitaan jälkikäteeseen jo tapahtuneita vaikutuksia viiveen ollessa 1–2 vuotta. Mikäli matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia pyritään ennustamaan, tällöin on kyse niin sanotuista ex-ante -tutkimuksista (etukäteisarviointitarkastelut). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamisessa sovelletut mallit on käyty läpi yksityiskohtaisesti toisaalla (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016).

Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaaminen ei ole yksiselitteistä eikä yksinkertaista, ja lähes jokaisessa tutkimuksessa on kritisoitu käytettyä menetelmää. Kritiikki kohdistuu – sovelletusta menetelmästä riippumatta – muun muassa mallien vaatimaan raskaaseen empiriaan (ks. Kauppila 1999, 2001; Karppinen & Vähäsantanen 2011; Tahvanainen ym. 2012). Empirian kerääminen kentältä vie runsaasti aikaa ja edellyttää huomattavan määrän resursseja, mikä pidentää tutkimusprosessin kestoja ja nostaa kustannuksia. Toisaalta on todettava, että ilman empiriaa matkailun talousvaikutusten alueelliset piirteet jäisivät huomioitatta. Tutkimuksissa kaivataan myös pitkittäistutkimusten eli seurannan mahdollisuutta ilman jatkuvaa uuden empirian keräämistä (ks. Kauppila 1999; Karppinen & Vähäsantanen 2011; Tahvanainen ym. 2012). On siis tarve kehittää matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamista siihen suuntaan, että raskasta empiiristä vaihetta voidaan keventää luopumatta kuitenkaan matkailun alueellisista piirteistä. Toinen tarve viittaa matkailun talousvaikutusten seurantajärjestelmään, joka on systemaattinen, helposti toteutettava, dynaaminen ja kustannustehokas. Seurantamalli liittyy olennaisesti matkailun alueelliseen strategiseen suunnitteluprosessiin (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016).

Kajaanin ammattikorkeakoulu toteutti vuonna 2015 yhteistyökumppaneiden – Pohjois-Pohjanmaan liiton, Kainuun liiton, BusinessOulun, Koillis-Suomen kehittämissyhtiö Naturpolis Oy:n, Pudasjärven kaupungin ja Kainuun Etu Oy:n – kanssa CoReFor-tutkimushankkeen (yhteistoiminta, aluetalous ja ennustaminen), jossa selvitettiin uudella mittaamismallilla Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakunnissa paikallistasolla matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia. Mittaamismallin ohella tutkimushankkeessa luotiin talousvaikutusten seurantamalli sekä hahmoteltiin matkailun kehittämishankkeiden ja investointien ennuste- ja arviointimalleja. Pohjois-Pohjanmaalla tutkimuskohteina olivat Kuusamo (Kauppila 2016a), Oulu (Kauppila 2016b), Pudasjärvi (Kauppila 2016c) ja Kainuussa Sotkamo (Kauppila & Järviluoma 2016). Kyseisenä vuonna Pohjois-Pohjanmaan liitto työsti CoReFor-hankkeessa julkituodulla mittaamismallilla Kalajoen matkailun aluetaloudelliset vaikutukset -selvityksen (Näpänkangas 2016). Kainuun matkailustrategiassa painotetaan matkailukeskittymisvetoista kehittämistä, ja alueellisista matkailukeskittymistä nostetaan esille Vuokatti, Ukkohalla, Paljakka, Idän Taigan matkailualue (Kuhmo-Suomussalmi), Oulujärven alue ja Kajaani (Kainuun Etu Oy 2011). Näin ollen CoReFor-tutkimushankkeessa tuotettiin tietoa ainoastaan Vuokatin matkailukeskittymän taloudellisista vaikutuksista, sillä Vuokatin matkailukeskittymä sijaitsee Sotkamossa.

Tässä tutkimusraportissa selvitetään CoReFor-tutkimushankkeessa kehitetyn matkailun mittaamismallin avulla Kainuun alueellisista matkailukeskittymistä Hyrynsalmen (Ukkohalla) ja Puolangan (Paljakka) matkailun aluetaloudelliset vaikutukset vuonna 2014 sekä luodaan Hyrynsalmen ja Puolangan matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli vuositasolle. Mittaamis- ja seurantamallin perustana olevat käsitteet, toimintaperiaatteet ja toimintatapa (aineistot ja menetelmät) on esitetty yksityiskohtaisesti Kuusamon (Kauppila 2016a), Oulun (Kauppila 2016b), Pudasjärven (Kauppila 2016c) ja Sotkamon (Kauppila & Järviluoma 2016) raporteissa, joihin tämä selvitys pohjautuu. Mittaamisessa painotus on tulomenetelmässä, eli raportissa lähestytään matkailun talousvaikutuksia yritystoiminnan näkökulmasta. Menetelmässä kevennetään empiirisen aineiston hankintaa kentältä. Aikaisempiin menetelmiin (postikyselyt, sähköpostikyselyt, puhelinhaastattelut) verrattuna mittaamismallissa lähestytään yrityksiä myös yritystapaamisen kautta ja tukeudutaan huomattavassa määrin olemassa olevaan tilastoaineistoon, jonka tuottamisesta ja päivittämisestä vastaavat viranomaiset (Tilastokeskus, Kuntaliitto). Toimijat, yritykset, arvioivat oman toimintansa kautta kokonaisuudessaan matkailun (= matkailijoiden) merkitystä edustamalleen toimialalle yritystoimipaikan sijaintikunnassa. Arvioinnin helpottamiseksi päätoimialat jaetaan pienempiin kokonaisuuksiin eli alatoimialoihin. Empirian kautta tuotetut parametrit ja tilastotiedon hyödyntäminen mahdollistavat talousvaikutusten kehityksen seurannan systemaattisella, helposti toteutettavalla, dynaamisella ja kustannustehokkaalla seurantamallilla. Tutkimuksen viitekehys ilmenee kuvasta 1.

Kuva 1. Tutkimuksen viitekehys.

Raportti etenee siten, että seuraavaksi esitellään yksityiskohtaiset tavoitteet ja keskeiset käsitteet. Tämän jälkeen kuvataan tutkimusalueiden, Hyrynsalmen ja Puolangan, matkailutarjontaa ja -kysyntää sekä käydään läpi tutkimusaineistot ja -menetelmät. Keskeisissä tutkimustuloksissa keskitytään matkailun välittömiin talousvaikutuksiin, ja matkailun kerrannaisvaikutuksia arvioidaan kirjallisuuden pohjalta. Raportti päättyy yhteenveto- ja pohdintaosaan, jossa tutkimustuloksia tarkastellaan myös kriittisesti.

1.2 Tutkimusraportin tarkoitus ja tavoitteet

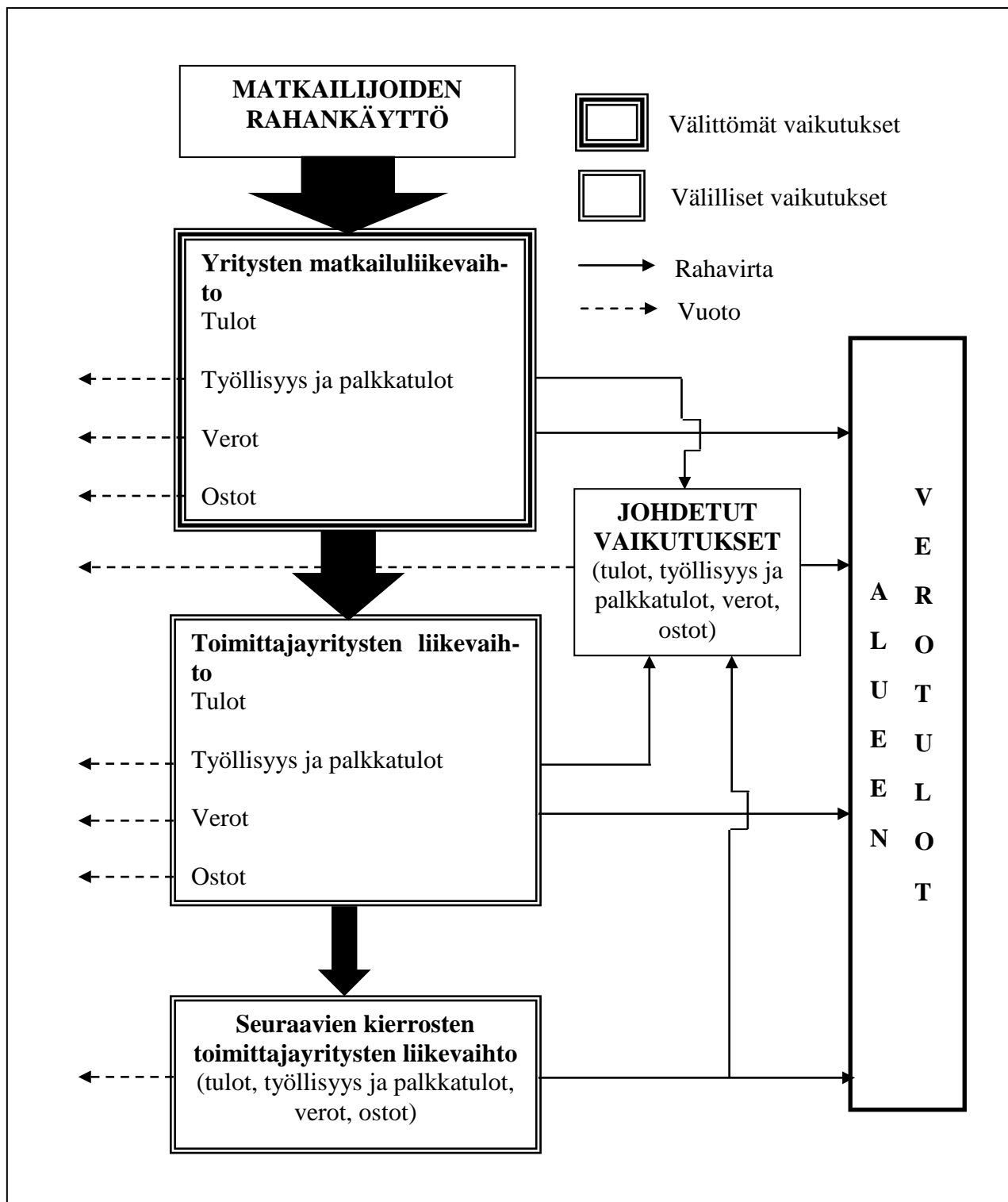
Tutkimusraportin tarkoituksena on selvittää Hyrynsalmen ja Puolangan matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia CoReFor-hankkeessa kehitetyllä menetelmällä (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Raportin yksityiskohtaiset tavoitteet määritellään seuraavasti:

1. *Selvittää välitön matkailutulo (euroa, alv:ton), välitön matkailutyöllisyys (htv.), välitön palkkatulo ja välitön palkkaverotulo toimialoittain (korjaamo- ja huoltamotoiminta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut) Hyrynsalmella ja Puolangalla vuonna 2014.*
2. *Luoda Hyrynsalmen ja Puolangan matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli vuositason.*

1.3 Tutkimusraportin keskeiset käsitteet

Matkailun aluetaloudellisissa tutkimuksissa sovelletaan muutamia peruskäsitteitä. Näitä ovat välittömät, välilliset ja johdetut vaikutukset (ks. Murphy 1985; Mathieson & Wall 1987; Vuoristo & Arajärvi 1990; Hall & Page 2006). Matkailu tuo aluetalouteen ja sen kiertokul-

kuun uutta, alueen ulkopuolista rahaa (kuva 2). Matkailijat kuluttavat kohdealueella rahaa erilaisiin palveluihin, kuten majoitus-, ravitsemis-, liikenne- ja ohjelmapalveluihin sekä vähittäiskauppaan ja huoltamotoimintaan. Heidän ostaessa suoraan tavaroita ja palveluita yrityksistä syntyy **välittömiä vaikutuksia**. **Välilliset vaikutukset** ilmenevät silloin, kun välitöntä matkailutuloa saavat yritykset hankkivat tavaroita ja palveluita toimittajayrityksistä. Nämä hankintaketjut voivat olla pituudeltaan useita kierroksia ja ulottua aina tuottajatasolle saakka. Matkailun ansiosta työllistyneiden ostaessa tavaroita ja palveluita syntyy puolestaan **indusoituja eli johdettuja vaikutuksia**. Kaikki edellä mainitut vaikutukset koskevat matkailutuloja ja matkailutyöpaikkoja sekä työpaikoista kertyviä palkkatuloja ja palkkaverotuloja. Välilliset ja johdetut vaikutukset muodostavat matkailun **kerrannaisvaikutukset**. Matkailun **kokonaisvaikutukset** taas sisältävät välittömät, välilliset ja johdetut vaikutukset. Osa välittömistä, välillisistä ja johdetuista vaikutuksista suuntautuu alueelta ulos: aluetaloudesta ilmenee **vuotoja**. Vuotoja tapahtuu työntekijöiden ostojen ja palkkojen mukana, jolloin ne vähentävät myös alueen verotuloja. Toisaalta yritysten tavaroiden ja palveluiden hankinta (ostot) kohdistuu osittain alueen ulkopuolelle, ja siksi alueen tuloinjektio pienenee ostoketjun edetessä. On kuitenkin huomattava, että osa niidenkin työntekijöiden kulutuksesta, joiden palkkaverotulot vuotavat kohdealueen ulkopuolelle, suuntautuu työpaikkakunnalle ja siten aikaansaa johdettuja vaikutuksia aluetaloudessa. Tässä tutkimusraportissa empiirinen mielenkiinto kohdistuu matkailun välittömiin tulo-, työllisyys-, palkkatulo- ja palkkaverotulovaikutuksiin. Näin ollen matkailun kerrannaisvaikutukset jäävät vähemmälle tarkastelulle, mutta niitä pohditaan tutkimuskirjallisuuden pohjalta.

Kuva 2. Matkailijoiden rahankäyttö ja aluetaloudelliset vaikutukset (muokattu ja täydennetty Rinne 1999: kuva 1; Rinne & Saastamoinen 2005: kuva 1).

Työ- ja elinkeinoministeriö (2015b) on laatinut suosituksia matkailun alueellisia (alueellinen ja paikallinen taso) tulo- ja työllisyyspalveluita silmällä pitäen. Ministeriö suosittaa käytettäväksi seuraavia toimenpiteitä, määritelmiä ja luokituksia, jotka lisäävät tutkimusten läpinäkyvyyttä ja vertailtavuutta:

- 1) *Selvityksissä tulee ilmetä käytetty menetelmä, määritelmät ja aineiston keruutapa läpinäkyvyyden varmistamiseksi.*
- 2) *Yrittäjien taakan helpottamiseksi kerätään heiltä vain sellaista tietoa, jota ei ole muutoin saatavissa esimerkiksi Tilastokeskukselta.*
- 3) *Selvityksissä käytetään tiettyjä matkailijan ja matkailun määritelmiä, matkailijaryhmien jaotteluita ja matkailun toimialoja TOL (2008) mukaisista toimialaluokituksista.*

Selvityksissä tulee huomioida yöpyvien matkailijoiden, päiväkävijöiden ja vapaa-ajanasunnolla käyvien niin sanottujen mökkimatkailijoiden aikaansaamat tulo- ja työllisyysvaikutukset. Tässä tutkimusraportissa tukeudutaan Työ- ja elinkeinoministeriön (2015b) ohjeistukseen määriteltäessä matkailija-, päiväkävijä- ja matkailu-käsitettä.

Matkailijalla tarkoitetaan yöpyvää matkailijaa, joka viettää yhden yön matkan kohteessa joko maksullisessa tai maksuttomassa majoituksessa. Kansainvälinen matkailija on matkailija, joka viettää ainakin yhden yön matkan kohteessa olevassa maassa. Kotimaan matkailija on matkailija, joka viettää ainakin yhden yön matkan kohteessa olevassa paikassa asuinmaassaan.

Päiväkävijä on matkailija, joka ei yövy matkan aikana eikä matkan kohteessa maksullisessa tai maksuttomassa majoituksessa. Päiväkävijä viipyy matkan kohteessa alle 24 tuntia niin, että saapuminen ja lähtö tapahtuvat saman vuorokauden aikana. Päiväkävijöiksi lasketaan myös risteilymatkustajat, jotka yöpyvät laivalla ja käyvät maissa matkan kohteessa. Tällöin päiväkävijän lähtöpaikka on laiva.

Matkailu on toimintaa, jossa ihmiset matkustavat tavanomaisen elinpiirin ulkopuolella olevaan paikkaan ja oleskelevat siellä yhtäjaksoisesti korkeintaan yhden vuoden (12 kk) vapaa-ajanvieton, liikematkan tai muussa tarkoituksessa. Vapaa-ajanasunnolle tehtävät matkat luetaan säännöllisyydestä riippumatta kuuluvaksi osaksi matkailua. **Tavanomainen elinpiiri** koostuu henkilön lähiympäristöstä, johon kuuluvat koti ja paikat, joissa käydään töissä tai koulussa (opiskellaan) sekä muut paikat, joissa käydään usein (esim. päivittäistavarakauppa, pankki ym. palvelut). Tavanomaisen elinpiirin käsitteellä, ja näin ollen myös matkailulla, on kaksi ulottuvuutta: toistuvuus ja etäisyys. Paikat, joissa käydään säännöllisesti ja usein, kuuluvat henkilön tavanomaiseen elinpiiriin, vaikka ne sijaitsisivat pitkän matkan päässä vakituisesti asunnosta. Toisaalta lähellä vakituista asuntoa sijaitsevat paikat kuuluvat tavanomaiseen elinpiiriin, vaikka niissä vierailtaisiinkin harvoin. Jafari (1977: 8) korostaa klassisessa

matkailu-määritelmässään nimenomaan tavanomaisen, päivittäisen asuin- ja työympäristön ulkopuolisuutta. Näin ollen esimerkiksi pendelöinti ei sisälly matkailu-käsitteeseen (Hall ym. 2004: 4–7).

Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten näkökulmasta on olennaista se, kuinka tarkasteluun otettavat toimialat määritellään. Työ- ja elinkeinoministeriö (2015b) on laatinut suosituksia selvityksiin sisällytettävistä **matkailutoimialoista**, joihin on tässä tutkimusraportissa tehty hieman hienosäätöä ottamalla mukaan myös korjaamotoiminta (liite I). Tätä perustellaan sillä, että esimerkiksi usein puhutaan norjalaisten huoltavan autonsa Oulussa, kun he lomailevat Nallikarin leirintäalueella. Ministeriön mukaan matkailutoimialoista huomioidaan matkailulle tyypilliset toimialat alaluokkineen. Toimialaluokitusta voidaan tarvittaessa tarkentaa alaspäin esimerkiksi alueen erityispiirteiden niin vaatiessa sekä tarkastella myös matkailun liitännäistoimialojen ja matkailulle ei-ominaisten toimialojen tulo- ja työllisyysvaikutuksia. Työ- ja elinkeinoministeriön suositukset on jalkautettu TOL (2008) toimialaluokituksen perustuen hyvin yksityiskohtaisesti. Taustalla on matkailun kansainvälisen satelliittitilinpäidon toimialaluokitus (ks. Konttinen 2005, 2006; Työ- ja elinkeinoministeriö 2015a; Nurmi 2016). Ministeriön suosituksissa matkailutoimialat ryhmitellään seuraavasti:

Matkailulle tyypilliset toimialat (matkailulla on toimialoille huomattava merkitys)

- majoitustoiminta
- vapaa-ajanasuntojen omistus ja vuokraus
- ravitsemistoiminta
- rautateiden henkilöliikenne
- linja-autojen henkilöliikenne ja taksiliikenne
- vesiliikenteen henkilökuljetus
- ilmaliikenteen henkilökuljetus
- matkustajaliikennettä palveleva toiminta
- kulkuneuvojen vuokraus; muu vuokraus
- matkatoimisto- ja matkanjärjestäjäpalvelut
- kulttuuripalvelut
- urheilu- ja virkistyspalvelut

Matkailun liitännäistoimialat (matkailulla on toimialoille merkitystä, mutta ne olisivat olemassa ilman matkailuakin)

- polttoainekauppa

Matkailulle ei-ominaiset toimialat (matkailulla on vähäinen merkitys toimialoille)

- tukkukauppa
- vähittäiskauppa

Eri aluetasojen toimialoittaiset matkailuliikevaihtoprosentit vaihtelevat huomattavasti (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Suuri alueittainen ja toimialoit-

tainen vaihteluväli osoittaa sen, että matkailun suhteellisella merkityksellä, matkailukysynnällä, on eroja aluetasojen välillä ja aluetasojen sisällä. Tämä haastaa esitetyn luokittelun matkailulle tyypillisiin toimialoihin, matkailun liitännäistoimialoihin ja matkailulle ei-ominaisiin toimialoihin. Luokittelu onkin laadittu ensisijaisesti kansalliselle tasolle, koska taustalla on matkailun kansainvälinen satelliittitilinpito ja sen toimialaluokitus.

Paikallis-, seutu- ja maakuntatason tutkimuksissa analysoidaan matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia eli sitä, kuinka matkailu vaikuttaa kohdealueen yritystoimintaan ja talouteen. Tässä näkökulmassa lähtökohtana on paikallistalouden ulkopuolelta tuleva matkailijoiden kulutus. Sen sijaan valtakunnantasolla matkailun kansainvälisessä satelliittitilinpitossa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2015a; Nurmi 2016) tarkastellaan sekä kotimaisten että kansainvälisten matkailijoiden kulutusta Suomessa, jolloin matkailun taloudellisiin vaikutuksiin luetaan kuuluvaksi esimerkiksi paikallisten ihmisten ostama ulkomaanmatka matkatoimistosta. Aikaisemmin esitettyihin matkailu- ja matkailija-määritelmään viitaten tämä toiminto ei kuitenkaan aikaansaa matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia paikallistasolla, koska kyse on paikallisten ihmisten – ei matkailijoiden – kulutuksesta.

2 TUTKIMUSALUEET, -AINEISTOT JA -MENETELMÄT

2.1 Hyrynsalmen ja Puolangan matkailutarjonta ja -kysyntä

Suomi on jaettu matkailumaantieteellisesti viiteen suuralueeseen: Kulttuurialue, Järvialue, Pohjanmaa, Vaara-alue ja Lappi (Artman ym. 1978; Vuoristo & Vesterinen 2001; Vuoristo 2002). Suuralueet on muodostettu luonnonmaantieteellisten tekijöiden perusteella, erityisesti luonnonvetovoimatekijöihin nojaten. Matkailumaantieteellisessä suuraluejaossa Hyrynsalmi ja Puolanka kuuluvat Vaara-alueeseen. Yksityiskohtaisemmassa, toiminnallisessa matkailumaantieteellisessä aluejaottelussa kunnat sisältyvät Kainuun matkailualueeseen (Vuoristo & Vesterinen 2001; Vuoristo 2002). Hyrynsalmella sijaitsee Ukkohallan ja Puolangalla Paljakan matkailukeskus. Kainuun matkailustrategiassa Ukkohalla ja Paljaka on määritelty maakunnan alueellisiksi matkailukeskittymiksi (Kainuun Etu Oy 2011).

Suomen kuntien matkailutarjontaa voidaan selvittää Suomen matkailun aluerakenne -tutkimuksen (Leinonen ym. 2007) avulla. Selvityksessä tarjonta koostuu neljästä elementistä: luonnonvetovoimasta, kulttuurivetovoimasta, majoitus-, ravitsemis- ja liikennepalveluista sekä ohjelmapalveluista ja tapahtumista. Mainitut tarjontatekijät sisältävät puolestaan useita indikaattoreita, ja jokainen tekijä on jaettu hierarkkisesti neljään luokkaan. Tarkastelu korostaa kunkin tekijän monipuolisuutta. Tarjontatekijöiden perusteella Hyrynsalmen ja Puolangan vahvuudet ovat luonnonvetovoimassa sekä ohjelmapalveluissa ja tapahtumissa, sillä näissä tekijöissä kunnat sijoittuvat toiseen luokkaan. Sen sijaan majoitus-, ravitsemis- ja liikennepalveluissa Hyrynsalmi ja Puolanka ovat kolmannessa ja kulttuurivetovoimassa neljännessä luokassa. Tarjontatekijöiden synteessin lopputulemana Suomen matkailun aluerakenne -tutkimuksessa kunnat on jaettu hierarkkisesti neljään luokkaan: A-, B-, C- ja D-tason matkailukuntiin. Hyrynsalmi ja Puolanka ovat matkailutarjonnan mukaan C-tason matkailukuntia. Kaikkiaan raportissa on määritelty 186 kuntaa C-tason matkailukunnaksi.

Suomen kuntien matkailukysyntää voidaan tarkastella Tilastokeskuksen majoitustilastojen perusteella. Tilastoinnin piiriin kuuluvat majoitusliikkeet, joissa on vähintään 20 vuodepaikkaa tai sähköpistokkeella varustettua matkailuvaunupaikkaa sekä retkeilymajat (Tilastokeskus 2016a). Vuonna 2014 Puolangalla kertyi 52 333 yöpymisvuorokautta, joista kansainvälisiä oli 6 792 vuorokautta eli 13 prosenttia kokonaisyöpymisistä. Tilastokeskuksen salassapitovelvollisuuksien vuoksi Hyrynsalmen yöpymisvuorokausimäärää ei voida ilmoittaa kunta-kohtaisesti. Vuonna 2014 Hyrynsalmella, Paltamossa ja Ristijärvellä kertyi yhteensä 104 580 yöpymisvuorokautta, joista kansainvälisiä oli 5 496 vuorokautta eli viisi prosenttia kokonaisyöpymisistä. Kyseisenä vuonna koko maassa kansainvälisten yöpymisten osuus oli 29 prosenttia kokonaisyöpymisistä (Tilastokeskus 2015; VisitFinland 2016). Vuoden 2014 yöpymis-

vuorokausien kansallisuustarkastelussa Hyrynsalmen ja Puolangan tiedot on yhdistetty. Näissä kunnissa tärkeimmät kansallisuudet olivat venäläiset (76 prosenttia kaikista kansainvälisistä yöpymisistä) ja ukrainalaiset (14 %). Mainitut kansallisuudet kattoivat 90 prosenttia kaikista kansainvälisistä yöpymisistä (ArtTravel 2016). Vuonna 2014 koko maassa merkittävimmät kansallisuudet olivat venäläiset (24 prosenttia kaikista kansainvälisistä yöpymisistä), ruotsalaiset (9 %), saksalaiset (9 %) ja britit (8 %). Nämä kansallisuudet kattoivat reilu 40 prosenttia kaikista kansainvälisistä yöpymisistä (VisitFinland 2016). Yöpymisvuorokausien perusteella suhteellisesti tarkasteltuna Puolangan sekä Hyrynsalmen, Paltamon ja Ristijärven matkailun kansainvälistymisaste on alhaisempi kuin maassa keskimäärin, ja kansallisuuksittain Hyrynsalmella ja Puolangalla venäläiset ja ukrainalaiset ovat yliedustettuina koko maahan verrattuna.

Suomen kuntien matkailukysyntä voidaan tyypitellä neljään luokkaan Kauppilan (1998) esittämän matkailualueiden rakenneanalyysin avulla. Ryhmittely perustuu Tilastokeskuksen majoitustilastojen yöpymisvuorokausiin. Luokat on muodostettu matkan tarkoituksen (työ tai vapaa-aika) ja matkailijoiden lähtömaan (kotimaa tai ulkoma) mukaan käyttäen jakoperustana valtakunnallista keskiarvoa. Näin Suomen kunnat on ryhmitelty yöpymisvuorokausien perusteella rakenteellisesti neljään luokkaan: kotimainen vapaa-ajanmatkailu, ulkomainen vapaa-ajanmatkailu, kotimainen työmatkailu ja ulkomainen työmatkailu. Rakenneanalyysissä on siten kyse maan sisäisestä tyypittelystä. Tässä tutkimusraportissa oli mahdollista soveltaa vuoden 2014 tietoja (Tilastokeskus 2015). Rakenneanalyysin perusteella Hyrynsalmi ja Puolanka kuuluvat kotimaisen vapaa-ajanmatkailun luokkaan. Vuonna 2014 Hyrynsalmella oli 691 ja Puolangalla 1 523 kesämökkiä (Tilastokeskus 2016b).

Hyrynsalmen Ukkohallan matkailukeskuksessa on voimassa oleva masterplan-suunnitelma vuoteen 2018 (Ukkohalla masterplan 2011–2018). Suunnitelmassa ei aseteta matkailun aluetaloudellisille vaikutuksille tavoitteita, mutta vuodepaikkakapasiteetissa tavoitellaan suunnittelujaksolla lisäystä 1 800:sta 4 000:een, rinteiden määrässä 15:sta 20:een ja hissikapasiteetissa 5 000 henkilöä tunnista 10 000 henkilöön tunnissa. Masterplanin mukaan Ukkohallan kehittämis- ja investointisuunnitelmat keskittyvät Ukkohallan kylän ja ydinalueen kehittämiseen, rinnetoimintojen kehittämiseen, loma-asuntotonttien myyntiin ja loma-asuntorakentamiseen, frisbeegolf-radan ja DIRT/BMX-radan rakentamiseen, Syväjärven lounaisrannan kaavoitukseen ja kehittämiseen sekä ensilumen ladun rakentamiseen.

Puolangan Paljakan matkailukeskuksen kehittämissuunnitelma ulottuu vuoteen 2020 (Sweco 2015). Suunnitelma ei sisällä matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia koskevia tavoitteita vaan ainoastaan vuodekapasiteettitavoitteen, jonka mukaan vuonna 2020 matkailukeskuksessa pitäisi olla 1 300–1 400 vuodepaikkaa nykyisen 1 000 vuodepaikan sijaan. Kehittämissuunnitelman strategiset linjaukset kattavat seuraavat kokonaisuudet: laadukkaan majoituskapasiteetin rakentaminen lähelle rinnepalveluita, lapsiperheille ja muille kohderyhmille

suunnatut kokonaispalvelut ympäri vuoden, rinteiden ja reittien laadukas kehittäminen, Paljakan profilointi ja kärkiteemojen kirkastaminen, saumaton yhteistyö yrittäjien kesken ja konseptin luominen uusille toimijoille.

2.2 Tutkimusaineistot

Vuositason matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismallin tutkimusaineisto perustuu Tilastokeskuksen (2016c) yritysrekisterin Hyrynsalmen ja Puolangan toimialoittaisiin kokonaisliikevaihto- ja kokonaistyöllisyystietoihin (henkilötyövuodet). Toimialakohtaiset tiedot tilattiin TOL (2008) toimialaluokituksen tukeutuen ottamalla huomioon Työ- ja elinkeinoministeriön (2015b) esittämät toimialasuositukset matkailun aluetaloudellisiin vaikutustutkimuksiin. Toimialat jaetaan liitteen I mukaisesti viiteen mahdollisimman homogeeniseen päätoimialaan: korjaamo- ja huoltamotoiminta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemustoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut. Päätoimialat puolestaan koostuvat useista alatoimialoista.

Alueellisen yritystoimintatilaston peruskehikon muodostaa Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteri ja tilastoyksikkö on toimipaikka. Toimipaikalla tarkoitetaan taloudellista yksikköä, jossa saman omistajuuden tai valvonnan alaisuudessa harjoitetaan mahdollisimman samanlaisten tavaroiden ja palveluiden tuotantoa tavallisimmin yhdellä sijaintipaikalla. Toimipaikka voi jo sellaisenaan muodostaa yrityksen (yksitoimipaikkainen yritys) tai sitten olla selkeästi rajattava osa yritystä (monitoimipaikkainen/monitoimialainen yritys). Toimipaikan alueellisena yksikkönä on pääsääntöisesti kunta. Tästä seuraa se, että yrityksen eri kunnissa sijaitsevat toimipaikat katsotaan erillisiksi tilastoyksiköiksi. Joissakin tapauksissa tilastoyksikkönä joudutaan käyttämään useamman toimipaikan muodostamaa kokonaisuutta (Tilastokeskus 2016d). Tilastojen perustiedot pohjautuvat hallinnollisiin aineistoihin, kuten verohallinnon rekistereihin, ja tiedonkeruuseen yrityksiltä ja yritysten toimipaikoilta (Tilastokeskus 2016d; Työ- ja elinkeinoministeriö 2016).

Tilastokeskuksen yritysrekisteriin kuuluvat *yritykset ja toimipaikat*, jotka ovat toimineet yli puoli vuotta tilastovuonna ja jotka ovat työllistäneet enemmän kuin puoli henkilötyövuotta tai joiden liikevaihto on ylittänyt vuosittain määritellyn tilastorajan. Henkilöstö käsittää palkansaajat ja yrittäjät. Henkilöstö on muunnettu kokovuosityöllisiksi siten, että esimerkiksi puolipäiväinen työntekijä vastaa puolta henkilöä ja kaksi puolivuotista työntekijää vastaa yhtä kokovuosityöllistä (Tilastokeskus 2016d). Vuonna 2014 liikevaihdon tilastoraja oli 11 016 euroa. Lisäksi mukaan on otettu taserajan 170 000 euroa ylittävät yritykset (Kokkonen 2016a).

Tilastokeskus uudisti yritystilastojen tuotantoaan vuodesta 2013 alkaen. Muutoksista johtuen alueellisen yritystoimintatilaston tiedot eivät ole vertailukelpoisia aiempiin tilastovuosiin.

Merkittävimmät muutokset liittyvät toimialaluokituksen, yritystietojen (mm. liikevaihto- ja henkilöstötieto) ja yritysjärjestelyjen käsittelyn yhtenäistämiseen sekä päättelysääntöihin, jonka perusteella tilastoitava yritys- tai toimipaikkajoukko muodostetaan. Alkutuotannon toimialojen osalta tilastossa ovat tilastovuodesta 2013 alkaen mukana alkutuotannosta arvonlisäverovelvolliset, kun myynnit ylittävät tilastorajan. Alueellisessa yritystoimintatilastossa on ollut muutoksia myös tiedonkeruussa: liikevaihtotieto kerätään nykyään vain alue- ja toimialatiedonkeruussa, kun tietoa kysyttiin aiemmin myös yritysrekisterin henkilöstö- ja toimipaikkarakennetiedustelussa (Tilastokeskus 2016d). Edellisiin viitaten Hyrynsalmelta ja Puolangalta aikaisemmin julkaistuja tutkimustuloksia (Juntheikki 2002, 2003, 2004; Kauppila 2011) ei voida suoraan verrata tämän raportin tuloksiin.

Tilastokeskuksen (2016c) yritysrekisterin uusimmat tiedot ovat vuodelta 2014. On syytä muistuttaa, että rakentamissektori ei ole ollut mukana Suomessa tehdyissä matkailun aluetaloustutkimuksissa eikä sitä ole mainittu Työ- ja elinkeinoministeriön (2015b) suosituksissa eikä matkailun kansainvälisen satelliittitilinpäidön toimialaluokituksissa (ks. Konttinen 2005, 2006; Työ- ja elinkeinoministeriö 2015a; Nurmi 2016). Näin ollen myös tässä tarkastelussa rakentaminen jätetään analyysin ulkopuolelle. Lisäksi on huomattava, että mikäli esimerkiksi majoitus- ja ravitsemispalveluiden yritykset käyttävät työvoiman vuokrausyrityksiä ja työntekijät ovat näiden vuokrausyritysten palkkalistoilla, henkilöstö rekisteröityy vuokrausyrityksen sijaintikuntaan (Leinonen 2009). Pohjois-Suomen maaseutumaisissa kunnissa tämä ei ole välttämättä sama kuin työpaikan sijaintikunta. Vuonna 2015 vuokratyötä teki keskimäärin 31 000 henkilöä eli hieman enemmän kuin vuonna 2014. Vuokratyöntekijöissä oli lähes yhtä paljon miehiä ja naisia. Vuokratyöntekijöiden osuus palkansaajista oli vain noin reilu prosentti vuonna 2015. Vuokratyön tekeminen on siten varsin marginaalinen työnteon muoto Suomen työmarkkinoilla. Vuokratyö jakaantuu monille toimialoille. Yleisintä se oli tukku- ja vähittäiskaupassa, majoitus- ja ravitsemistoiminnassa sekä teollisuudessa. Kaikilla näillä toimialoilla vuokratyöntekijöitä oli muutama tuhat (Tilastokeskus 2016e). Vuonna 2014 koko maassa kertyi majoitus- ja ravitsemistoiminnassa yhteensä 63 504 henkilötyövuotta (Tilastokeskus 2016d).

Välittömien työllisyysvaikutusten aikaansaamien palkkatulovaikutusten laskemisessa hyödynnetään Tilastokeskuksen (2016f) palkkarakennetilastoja. Niistä johdetaan toimialoittaiset kokoajaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani) kuukaudessa. Kokonaisansio kuvaa säännölliseltä työajalta sekä muulta työajalta, kuten yli- ja lisätyöajalta, maksettua palkkaa. Se ei kuitenkaan sisällä kertaluonteisia eriä, esimerkiksi lomarahaa ja tulospalkkiota. On korostettava, että Tilastokeskuksen palkkarakennetietokannasta ei ole käytettävissä vuoden 2014 toimialoittaisia palkkatietoja maakunta-, seutukunta- tai kuntatasolta vaan kuukausiansiot ovat valtakunnallisia. Näin ollen analyysissä jää huomioitta alueelliset kuukausiansioerot. Sen sijaan maakuntatasolta on saatavissa kokoajaisten palkansaajien keskimääräinen kuukausiansiotieto (mediaani): vuonna 2014 se oli esimerkiksi Uudellamaalla 3 217 eu-

roa kuukaudessa ja Kainuussa 2 749 euroa. Kyseisenä vuonna valtakunnantason keskiarvo oli 2 946 euroa kuukaudessa (Tilastokeskus 2016f). On huomattava, että poikkeuksellisen suuripalkkaiset nostavat keskiarvoa. Tästä syystä palkkatilastoissa on toisinaan suositeltu mediaanin käyttöä keskilukuna. Suomen tilanteessa mediaani kuvaakin keskiarvoa paremmin keskimääräisen palkansaajan ansioita (Idman 2014). Käytännössä mediaani tarkoittaa sitä, että puolet palkansaajista ansaitsee enemmän kuin mediaaniluku ja puolet vähemmän.

Tässä tutkimusraportissa välittömien työllisyysvaikutusten aikaansaamien palkkaverotulo-vaikutusten (kunnallisverotulot) määrittämisessä tukeudutaan Kuntaliiton (2016) efektiivinen veroaste -tilastoihin vuodelta 2014. Erilaisten vähennysten johdosta kuntien tuloveroprosentit (nimellinen veroaste) eivät vastaa todellista veroastetta kunnissa. Puhutaankin efektiivisestä veroasteesta, joka on maksuunpannun kunnallisveron suhde ansiotuloihin. Kunnallisverotuksessa tehdään vähennyksiä veronalaisista ansiotuloista. Tulosta tehtäviä vähennyksiä ovat muun muassa matkakustannukset, tulonhankkimiskulut, ansiotulovähennys ja perusvähennys. Vähentämällä tulosta tehtävät vähennykset saadaan verotettava tulo, josta veron määrä lasketaan kunnallisveroprosentin mukaisesti. Efektiivinen veroaste -tilastot koskevat tutkimuksen kohteina olevia kuntia eli Hyrynsalmea ja Puolankaa.

2.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelmän taustalla on pohjoismainen malli ja siitä edelleenkehitetty Koillismaan malli. Koillismaan mallista poiketen tässä tutkimusraportissa on kevennetty empirian hankintaa kentältä ja täsmennetty olemassa olevan tilastoaineiston soveltamista. Tutkimusraportissa tarkastellaan matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia tulomenetelmän eli yritystoiminnan näkökulmasta. Matkailusta välittömästi hyötyviä yrityksiä on perinteisesti lähestytty kyselyillä, jolloin kyselylomake on lähetetty yrityksille joko postitse vastauskirjekuoren kera tai sähköisesti. Tämä tapa on kuitenkin osoittautunut viime aikoina liian raskaaksi, ja yritysten vastausaktiivisuus kyselyihin on jäänyt hyvinkin alhaiseksi. Tästä ovat esimerkkejä Lapin kuntien (Satokangas 2013), Tampereen seutukunnan (Manka & Wallenius 2014), Kolin matkailukeskuksen (Mikkonen & Lahovuori 2014) ja Hämeenlinnan kaupungin (Manka 2016) tutkimukset. Vähäisten vastausten vuoksi Lapin kunnat jouduttiin jakamaan kahteen luokkaan matkailullisten piirteiden mukaan Suomen matkailun aluerakenne -tutkimuksen (Leinonen ym. 2007) tulosten perusteella. Tarkasteltaviin kuntiin sovellettiin luokkien toimialoittaisia matkailuliikevaihtoprosentteja, jolloin yksittäisen kunnan matkailun taloudelliset erityispiirteet jäivät huomioita. Pohjoismaisen mallin yrityskyselyihin viitaten empirian raskaan keräämistä ovat nostaneet esille muun muassa Kauppila (1999) ja Tahvanainen ym. (2012). Lisäksi on havaittu, että matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia koskeviin yrityskyselyihin vastaavat aktiivisesti sellaiset yritykset, joiden liikevaihtoon matkailulla on suuri merkitys (Kauppila 1999). Kun näiden yritysten tiedot yleistetään koko toimialaa koskevaksi, tämä johtaa helposti kyseisen toimialan matkailuliikevaihdon yliarviointiin. Tässä raportissa pyri-

tään vastaamaan sekä empiirisen vaiheen keventämiseen että tulosten ”totuudenmukaistamiseen”.

Aluksi määritellään tutkimusalue, joka on tässä raportissa Hyrynsalmi ja Puolanka. Seuraavaksi määritellään matkailutoimialat ottaen huomioon Työ- ja elinkeinoministeriön (2015b) suositukset ja TOL (2008) toimialaluokitus. Tämän jälkeen Tilastokeskuksen (2016c) yritysrekisteristä tilataan Hyrynsalmen (36 toimipaikkaa) ja Puolangan (45 toimipaikkaa) kyseisten toimialojen kokonaisliikevaihto- ja kokonaishenkilöstötiedot (henkilötyövuodet) vuodelta 2014. On huomattava, että yritysrekisterin yksikkötietojen mukaan Hyrynsalmella oli vuoden 2016 helmi-maaliskuussa matkailutoimialoilla yhteensä 34 toimipaikkaa ja Puolangalla 49 toimipaikkaa painotuksen ollessa vähittäiskaupassa ja liikenteessä. Yksikkötietojen perusteella suurin osa toimipaikoista oli sekä liikevaihdoltaan että henkilöstömäärältään erittäin pieniä.

Empiria kerättiin Hyrynsalmelta ja Puolangalta puhelinhaastatteluilla ja yritystapaamisen kautta syys-lokakuussa. Puhelinhaastatteluilla ja yritystapaamisella yritykset/matkailutoimijat (Hyrynsalmi 16 kpl, Puolanka 16 kpl) haastettiin arvioimaan oman toimintansa kautta kokonaisuudessaan matkailun (= matkailijoiden) merkitystä edustamalleen toimialalle yritystoimipaikan sijaintikunnassa. Tarkasteltavat (pää)toimialat olivat seuraavat: korjaamo- ja huoltamotoiminta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut. Päätoimialat jaettiin kontaktointia varten alatoimialoihin. Kontaktointiin valittiin kunkin alatoimialan tärkeimmät yritykset Tilastokeskuksen (2016c) yritysrekisterin yksikkötietojen mukaan toimipaikan henkilöstön suuruusluokan, yrityksen kunnassa olevan henkilömäärän ja yrityksen liikevaihdon suuruusluokan sekä paikallisen asiantuntemuksen perusteella (Hyrynsalmen ja Puolangan kuntien elinkeinotoimet). Toimipaikkatietoja arvioitiin Hyrynsalmen ja Puolangan kunnista saatujen tietojen perusteella sekä internet-hakujen kautta. Yritystapaamisessa käytiin läpi keskustelun kuluessa aikaisempia muista kunnista julkaistua tutkimustietoa. Puhelinhaastatteluissa ja yritystapaamisessa pohdittiin seuraavaa kysymystä:

Mikä on matkailun (= matkailijoiden) merkitys prosentuaalisesti vuositasolla (vuosi 2014) Hyrynsalmella ja Puolangalla toimialan kokonaisliikevaihtoon?

Tässä tutkimusraportissa toimialat jaetaan siis viiteen (pää)toimialaan, jotka puolestaan muodostuvat alatoimialoista (ks. liite I). Esimerkiksi korjaamo- ja huoltamotoiminta pitää sisällään korjaamotoiminnan ja polttoaineiden vähittäiskaupan alatoimialat, kun taas majoitus- ja ravitsemistoiminnan alatoimialat ovat majoitus ja ravitsemus. Päätoimialalle, joka koostuu useammasta kuin yhdestä alatoimialasta, on neljä vaihtoehtoa välittömän matkailutulo- ja -työllisyysprosenttiluvun määrittämiseen alatoimialojen kokonaisliikevaihto- ja -työllisyystiedoista (kuva 3). Kyse on päätoimialan ”lopullisesta” matkailutulo- ja -työllisyys-

prosentista. Vaihtoehdoissa alatoimialojen liikevaihdon ja työllisyyden suhteet sekä alatoimialojen matkailuliikevaihtoprosentit voivat vaihdella, mikä vaikuttaa päätoimialan välittömän matkailutulon ja -työllisyyden määrittämiseen. Liikevaihto/työllisyys-suhde tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, missä suhteessa päätoimialan liikevaihto ja työllisyys kertyvät alatoimialojen liikevaihtoista ja työllisyydestä. Vaihtoehdoissa oletetaan, että matkailu työllistää alatoimialoilla matkailuliikevaihtoprosentin suhteessa.

		Alatoimialojen matkailuliikevaihtoprosentti	
		Matkailuliikevaihtoprosentti sama	Matkailuliikevaihtoprosentti vaihtelee
Alatoimialojen liikevaihto/työllisyys-suhde	Liikevaihto/työllisyys-suhde sama	(1) <i>Päätoimialan välittömällä matkailutulolla ja -työllisyydellä sama prosenttiluku</i>	(3) <i>Päätoimialan välittömällä matkailutulolla ja -työllisyydellä sama prosenttiluku</i>
	Liikevaihto/työllisyys-suhde vaihtelee	(2) <i>Päätoimialan välittömällä matkailutulolla ja -työllisyydellä sama prosenttiluku</i>	(4) <i>Päätoimialan välittömällä matkailutulolla ja -työllisyydellä eri prosenttiluku</i>

Kuva 3. Useammasta alatoimialasta koostuvan päätoimialan välittömän matkailutulon ja -työllisyysprosenttiluvun määrittäminen (Kauppila 2016a: kuva 5, 2016b: kuva 5, 2016c: kuva 5; Kauppila & Järviluoma 2016: kuva 5).

- (1) Mikäli alatoimialojen liikevaihto ja työllisyys kertyvät samassa suhteessa ja alatoimialoilla matkailun suhteellinen osuus, matkailuliikevaihtoprosentti, on sama, päätoimialalla käytetään välittömän matkailutulon ja -työllisyyden kohdalla yhtä ja samaa prosenttilukua. Kun tällä prosenttiluvulla kerrotaan päätoimialan kokonaisliikevaihto- ja -työllisyydet, lopputuloksena saadaan päätoimialan välitön matkailutulo ja -työllisyys.
- (2) Mikäli alatoimialojen liikevaihto ja työllisyys kertyvät eri suhteessa mutta alatoimialoilla matkailun suhteellinen osuus, matkailuliikevaihtoprosentti, on sama, päätoimialalla käytetään välittömän matkailutulon ja -työllisyyden kohdalla yhtä ja samaa prosenttilukua. Kun tällä prosenttiluvulla kerrotaan päätoimialan kokonaisliike-

vaihto- ja -työllisyystiedot, lopputuloksena saadaan päätoimialan välitön matkailutulo ja -työllisyys.

- (3) Mikäli alatoimialojen liikevaihto ja työllisyys kertyvät samassa suhteessa, mutta alatoimialoilla matkailun suhteellinen osuus, matkailuliikevaihtoprosentti, vaihtelee, päätoimialalla käytetään välittömän matkailutulon ja -työllisyyden kohdalla yhtä ja samaa prosenttilukua. Päätoimialan matkailukysyntä pitää kuitenkin laskea niin, että ensin määritellään kunkin alatoimialan välitön matkailutulo ja -työllisyys erikseen, minkä jälkeen muodostetaan päätoimialalla käytettävä välittömän matkailutulon ja -työllisyyden prosenttiluku. Kun tällä prosenttiluvulla kerrotaan päätoimialan kokonaisliikevaihto- ja -työllisyystiedot, lopputuloksena saadaan päätoimialan välitön matkailutulo ja -työllisyys.
- (4) Mikäli alatoimialojen liikevaihto ja työllisyys kertyvät eri suhteessa ja alatoimialoilla matkailun suhteellinen osuus, matkailuliikevaihtoprosentti, vaihtelee, päätoimialalla käytetään välittömän matkailutulon ja -työllisyyden kohdalla omaa prosenttilukua. Päätoimialan matkailukysyntä pitää kuitenkin laskea niin, että ensin määritellään kunkin alatoimialan välitön matkailutulo ja -työllisyys erikseen, minkä jälkeen muodostetaan päätoimialalla käytettävä välittömän matkailutulon ja -työllisyyden prosenttiluku. Kun näillä prosenttiluvuilla kerrotaan päätoimialan kokonaisliikevaihto- ja -työllisyystiedot, lopputuloksena saadaan päätoimialan välitön matkailutulo ja -työllisyys.

Päätoimialojen pilkkominen tarkoituksenmukaisiksi alatoimialoiksi riippuu käytettävästä päätoimialajaosta ja tutkimusalueen toimialarakenteesta. Tutkimusalueella sovelletun toimialarakenteen liikevaihdon ja työllisyyden suhteita on mahdollista tarkastella Tilastokeskuksen yritysrekisteriä vuoden 2014 tietoja hyödyntäen (ks. Tilastokeskus 2016g), Tilastokeskuksen yritysrekisterin yksikkötietoja toimipaikan henkilöstön suuruusluokan, yrityksen kunnassa olevan henkilömäärän ja yrityksen liikevaihdon suuruusluokan mukaan (ks. Tilastokeskus 2016c) sekä yritys kohtaisten liikevaihto- ja henkilöstötietojen perusteella (ks. Asiakastieto.fi 2016). Tässä raportissa päätoimialat ja alatoimialat muodostuvat seuraavasti:

- *Hyrynsalmi*: korjaamotoiminta ja huoltamotoiminta. Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)
- *Puolanka*: korjaamotoiminta ja huoltamotoiminta. Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)
- *Hyrynsalmi*: vähittäiskauppa käsiteltiin yhtenä kokonaisuutena (päivittäistavara-kauppa ja erikoisvähittäiskauppa). Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)

- *Puolanka*: vähittäiskauppa käsiteltiin yhtenä kokonaisuutena (päivittäistavarakauppa ja erikoisvähittäiskauppa). Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)
- *Hyrynsalmi*: majoitus- ja ravitsemistoiminta käsiteltiin yhtenä kokonaisuutena. Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)
- *Puolanka*: majoitustoiminta ja ravitsemistoiminta. Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)
- *Hyrynsalmi*: liikenne. Taksiliikenne. Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)
- *Puolanka*: liikenne. Linja-autoliikenne ja taksiliikenne. Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)
- *Hyrynsalmi*: virkistys- ja muut palvelut. Matkatoimistot/matkanjärjestäjät/varauspalvelut sekä hiihto- ja laskettelukeskukset. Alatoimialat kattoivat 95 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja 91 prosenttia työllisyydestä (htv.)
- *Puolanka*: virkistys- ja muut palvelut. Matkatoimistot/matkanjärjestäjät/varauspalvelut. Alatoimialat kattoivat 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta ja työllisyydestä (htv.)

Hyrynsalmen tapauksessa alatoimialat kattoivat päätoimialojen liikevaihdosta 95–100 prosenttia ja henkilöstömäärästä (htv.) 91–100 prosenttia, kun Puolangan kohdalla vastaavat luvut olivat sekä liikevaihdossa että henkilöstömäärässä 100 prosenttia. Voidaan puhua myös toimialakertoimesta (= päätoimialan liikevaihto tai henkilöstömäärä/alatoimialojen yhteenlasketut liikevaihdot tai henkilöstömäärät), jonka vaihteluvälit olivat Hyrynsalmella liikevaihdossa 1,05–1,0 ja henkilöstömäärässä 1,1–1,0 sekä Puolangalla liikevaihdossa ja henkilöstömäärässä 1,0. Mitä alhaisempi kerroin, sitä täydellisemmin alatoimialojen yhteenlasketut liikevaihdot tai henkilöstömäärät sisältyvät päätoimialan liikevaihtoon ja henkilöstömäärään. Alhainen toimialakerroin on hyvä lähtökohta alatoimialojen kautta määrittäville päätoimialan matkailutulo- ja -työllisyysprosentille.

Yleisesti ottaen alatoimialojen edustajien arviot matkailuliikevaihtoprosentista hieman poikkesivat toisistaan. Alatoimialojen matkailuliikevaihtoprosentin määrittämisessä pohdittiinkin toimipaikan ”painoarvoa” henkilöstön suuruusluokan, yrityksen kunnassa olevan henkilöstömäärän ja yrityksen liikevaihdon suuruusluokan kautta (ks. Tilastokeskus 2016c). Tässä käytettiin apuna myös yrityskohtaisia liikevaihto- ja henkilöstötietoja (ks. Asiakastieto.fi 2016). Kun alatoimialojen tulokset aggregoitiin päätoimialoille, näin saatiin päätoimialoille lopulliset matkailutulo- ja -työllisyysprosentit. Mikäli alatoimialat eivät kattaneet 100 prosenttia päätoimialan liikevaihdosta tai henkilöstömäärästä, tämä huomioitiin matkailutulo- ja -työl-

lisuusprosenttien määrittämisessä: tarkastelun ulkopuolelle jääneiden alatoimialojen matkailutulo- ja -työllisyysprosentteihin sovellettiin päätoimialan lopullisia prosenttilukuja. Tilastokeskukselta (2016c) tilatut toimialoittaiset (päätoimialat) kokonaisliikevaihto- ja kokonaistyöllisyystiedot kerrotaan empirian kautta muodostetuilla (pää)toimialoittaisilla matkailutulo- ja -työllisyysprosentteilla, jolloin lopputulemana saadaan (pää)toimialoittainen välitön matkailutulo (euroa, alv:ton) ja välitön matkailutyöllisyys (henkilötyövuodet) vuositasona. Yhteen laskemalla toimialoittainen välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys muodostuu välitön kokonaismatkailutulo ja välitön kokonaismatkailutyöllisyys.

Välitön palkkatulo saadaan Tilastokeskuksen (2016f) palkkarakennetilastojen avulla. TOL (2008) toimialaluokituksen tukeutuen toimialoittaiset keskimääräiset kuukausiansiot laskeaan siten, että Hyrynsalmen ja Puolangan tapauksissa kunkin päätoimialan kokoajaisten palkansaajien kokonaisansio (mediaani) kuukaudessa on alatoimialojen keskiarvo. Jotta alatoimiala otetaan päätoimialan tarkasteluun mukaan, kunnassa täytyy olla Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaan 5-numerotasolla mainittujen alatoimialojen yritystoimintaa vuonna 2014 (ks. Tilastokeskus 2016g). Päätoimialan kuukausiansio muodostuu kunnittain seuraavasti:

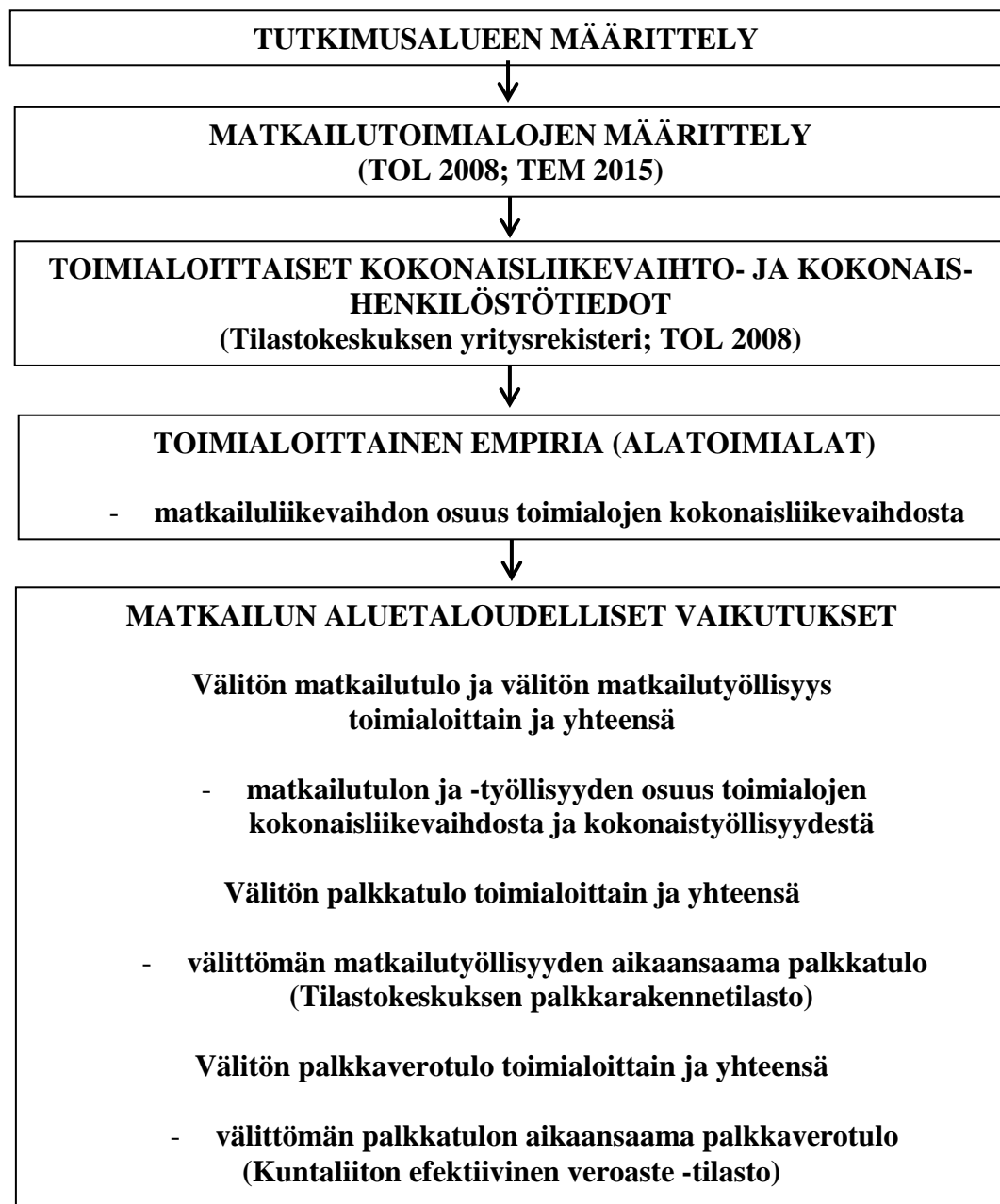
- *korjaamo- ja huoltamatoiminta* Hyrynsalmella (palkkarakennetilaston toimialat 452 ja 473) ja Puolangalla (toimialat 452 ja 473)
- *vähittäiskauppa* Hyrynsalmella (toimialat 471, 472, 474, 475, 476 ja 477) ja Puolangalla (toimialat 471, 472, 475, 476 ja 477)
- *majoitus- ja ravitsemistoiminta* Hyrynsalmella (toimialat 553 ja 561) ja Puolangalla (toimialat 551, 552, 553, 559 ja 561)
- *liikenne* Hyrynsalmella (toimiala 493) ja Puolangalla (toimiala 493)
- *virkestys- ja muut palvelut* Hyrynsalmella (toimialat 791, 799, 932 ja 960) ja Puolangalla (toimialat 799, 932 ja 960)

Suluissa olevat alatoimialat kuuluvat raportissa käytettyjen viiden päätoimialan sisälle (ks. liite I). On huomattava, että palkkarakennetilastoissa 3-numerotaso on tarkoin saatavissa oleva tieto. Vuoden 2014 toimialoittaiset kokonaiskuukausiansiot kerrotaan 12,5:llä, jotta saadaan toimialan yhden henkilötyövuoden kokonaisvuosiansio lomarahoineen. Edelleen kokonaisvuosiansiot kerrotaan toimialoittaisilla henkilötyövuosilla, ja lopputulemana muodostuu toimialoittainen palkkatulo. Laskemalla yhteen toimialoittaiset palkkatulot saadaan välitön kokonaispalkkatulo.

Välitön palkkaverotulo pohjautuu Kuntaliiton (2016) efektiivinen veroaste -tilastoihin, jotka koskevat Hyrynsalmea ja Puolankaa vuodelta 2014. Toimialoittainen välitön verotulovaikutus saadaan kertomalla välitön palkkatulo Hyrynsalmen ja Puolangan efektiivisellä veroasteella. Kun toimialoittaiset palkkaverotulot laskettiin yhteen, lopputulemana muodostuu

välitön kokonaispalkkaverotulo. Vuositason matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismalli käy ilmi kuvasta 4.

Kuva 4. Vuositason matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamismalli (Kauppila 2016a: kuva 6, 2016b: kuva 6, 2016c: kuva 6; Kauppila & Järviluoma 2016: kuva 6).

3 MATKAILUN ALUETALOUDELLISET VAIKUTUKSET

3.1 Välitön matkailutulo

Välitön matkailutulo lasketaan kertomalla toimialoittaiset kokonaisliikevaihtotiedot empirian kautta saaduilla päätoimialan matkailutulo prosenttiluvulla. On syytä korostaa, että välitön matkailutulo on arvonlisäveroton.

Vuonna 2014 Hyrynsalmen välitön matkailutulo oli yhteensä yli 4,6 miljoonaa euroa. Välittömästä matkailutulosta virkistys- ja muista palveluista sekä vähittäiskaupasta kertyi kummastakin noin 40 prosenttia (taulukko 1). Välittömän matkailutulon osuus matkailutoimialojen, päätoimialojen, yhteenlasketusta kokonaisliikevaihdosta oli 36 prosenttia.

Taulukko 1. Toimialoittainen kokonaisliikevaihto (1000 €, alv:ton), matkailutulon osuus (%) ja välitön matkailutulo (1000 €, alv:ton ja %) Hyrynsalmella vuonna 2014.

Toimiala	Kok.lv. (1000 €)	Mtulo (%)	Välitön matkailutulo (1000 €, alv:ton)	Välitön matkailutulo (%)
Korjaamot/huoltamot	1 429	18	257	5,5
Vähittäiskauppa	7 954	23	1 829	39,5
Majoitus/ravitsemus	499	94	469	10,1
Liikenne	1 105	6	66	1,4
Virk./muut palvelut	2 015	100	2 015	43,5
YHTEENSÄ	13 002		4 633	100,0

Vuonna 2014 Puolangan välitön matkailutulo oli yhteensä reilu 3,3 miljoonaa euroa. Välittömästä matkailutulosta vähittäiskaupasta kertyi lähes kolme neljäsosaa ja korjaamo- ja huoltamotoiminnasta sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta kummastakin noin 10 prosenttia (taulukko 2). Välittömän matkailutulon osuus matkailutoimialojen kokonaisliikevaihdosta oli 21 prosenttia.

Taulukko 2. Toimialoittainen kokonaisliikevaihto (1000 €, alv:ton), matkailutulon osuus (%) ja välitön matkailutulo (1000 €, alv:ton ja %) Puolangalla vuonna 2014.

Toimiala	Kok.lv. (1000 €)	Mtulo (%)	Välitön matkailutulo (1000 €, alv:ton)	Välitön matkailutulo (%)
Korjaamot/huoltamot	1 621	23	373	11,2
Vähittäiskauppa	11 958	20	2 392	71,9
Majoitus/ravitsemus	769	46	354	10,6
Liikenne	1 603	4	64	1,9
Virk./muut palvelut	147	100	147	4,4
YHTEENSÄ	16 098		3 330	100,0

3.2 Välitön matkailutyöllisyys

Välitön matkailutyöllisyys lasketaan kertomalla toimialoittaiset kokonaishenkilöstömäärätiedot empirian kautta saaduilla päätoimialan matkailutyöllisyysprosenttiluvulla. Henkilöstöllä tarkoitetaan henkilötyövuosia.

Vuonna 2014 Hyrynsalmen välitön matkailutyöllisyys oli yhteensä yli 27 henkilötyövuotta. Välittömästä matkailutyöllisyydestä virkistys- ja muista palveluista kertyi reilu 40 prosenttia, kun sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnan että vähittäiskaupan osuus oli kummankin noin neljännes (taulukko 3). Välittömän matkailutyöllisyyden osuus matkailutoimialojen, päätoimialojen, yhteenlasketusta kokonaistyöllisyydestä oli 40 prosenttia.

Taulukko 3. Toimialoittainen kokonaishenkilöstö (htv.), matkailutyöllisyyden osuus (%) ja välitön matkailutyöllisyys (htv. ja %) Hyrynsalmella vuonna 2014.

Toimiala	Kok.henk. (htv.)	Mtyöllisyys (%)	Välitön matk.työll. (htv.)	Välitön matk.työll. (%)
Korjaamot/huoltamot	11	18	1,98	7,3
Vähittäiskauppa	26	23	5,98	22,0
Majoitus/ravitsemus	8	94	7,52	27,6
Liikenne	12	6	0,72	2,6
Virk./muut palvelut	11	100	11,00	40,5
YHTEENSÄ	68		27,20	100,0

Edellä ilmoitettiin välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys toimialoittain. Kun välitön matkailutulo jaetaan välittömällä matkailutyöllisyydellä, saadaan yhden välittömän matkailutyöpaikan (henkilötyövuosi) edellyttämä välitön matkailutulo. Vuonna 2014 Hyrynsal-

mella tarvittiin keskimäärin 173 331 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa kohti. Toimialoittain tarkasteltuna välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhde oli seuraava:

- korjaamo- ja huoltamotoiminta 129 798 euroa/henkilötyövuosi
- vähittäiskauppa 305 853 euroa/henkilötyövuosi
- majoitus- ja ravitsemistoiminta 62 367 euroa/henkilötyövuosi
- liikenne 91 667 euroa/henkilötyövuosi
- virkistys- ja muut palvelut 183 182 euroa/henkilötyövuosi

Vuonna 2014 Puolangan välitön matkailutyöllisyys oli yhteensä lähes 27 henkilötyövuotta. Välittömästä matkailutyöllisyydestä virkistys- ja muista palveluista kertyi yli 40 prosenttia ja vähittäiskaupasta miltei kolmannes (taulukko 4). Välittömän matkailutyöllisyyden osuus matkailutoimialojen kokonaistyöllisyydestä oli 31 prosenttia.

Taulukko 4. Toimialoittainen kokonaishenkilöstö (htv.), matkailutyöllisyyden osuus (%) ja välitön matkailutyöllisyys (htv. ja %) Puolangalla vuonna 2014.

Toimiala	Kok.henk. (htv.)	Mtyöllisyys (%)	Välitön matk.työll. (htv.)	Välitön matk.työll. (%)
Korjaamot/huoltamot	6	16	0,96	3,6
Vähittäiskauppa	40	20	8,00	30,2
Majoitus/ravitsemus	10	48	4,80	18,1
Liikenne	18	4	0,72	2,7
Virk./muut palvelut	12	100	12,00	45,4
YHTEENSÄ	86		26,48	100,0

Edellä ilmoitettiin Puolangan välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys toimialoittain. Kun välitön matkailutulo jaetaan välittömällä matkailutyöllisyydellä, saadaan yhden välittömän matkailutyöpaikan (henkilötyövuosi) edellyttämä välitön matkailutulo. Puolangan kohdalla tähän liittyi kuitenkin epävarmuustekijöitä.

Tilastokeskuksen (2016c) yritysrekisterin mukaan vuonna 2014 Puolangan virkistys- ja muiden palveluiden liikevaihto oli siis 147 000 euroa (ks. taulukko 2) ja työllisyys 12 henkilötyövuotta (ks. taulukko 4). Kun edellisistä luvuista lasketaan liikevaihto/henkilöstö-suhde, se on 12 250 euroa. Tämä merkitsee sitä, että yhtä henkilötyövuotta kohti tarvittaisiin liikevaihtoa vain 12 250 euroa, kun esimerkiksi Hyrynsalmella kyseisellä toimialalla liikevaihto/henkilöstö-suhde oli 183 182 euroa.

Tilastokeskukselta tiedusteltiin virkistys- ja muiden palveluiden liikevaihto/henkilöstösuhteen paikkansa pitävyyttä. Saadun vastauksen mukaan toimialan henkilöstömäärätieto olisi oikea mutta liikevaihtotieto epäluotettava (Kokkonen 2016b). Näin ollen Puolangan välitön matkailutulo olisi suurempi kuin tutkimustulokset osoittavat, kun taas välitön matkailutyöllisyys olisi ”totuudenmukainen”. Välittömään matkailutuloon on siten suhtauduttava suurella varauksella.

Kun Hyrynsalmen ja Puolangan välitön matkailutyöllisyys on kutakuinkin yhtä suuri, Puolangan välitön matkailutulokin voisi olla Hyrynsalmen luokkaa eli noin 4,6 miljoonaa euroa. Tätä tulkintaa tukisi myös se, että Hyrynsalmen ja Puolangan päätoimialojen matkailutulo- ja -työllisyysprosentit muistuttavat toisiaan majoitus- ja ravitsemistoimintaa lukuun ottamatta, samoin kuin kuntien välittömän matkailutyöllisyyden rakenne. Puolangan kohdalla ei ole mielekästä laskea virkistys- ja muiden palveluiden tapauksessa välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhdetta eikä ottaa kyseistä toimialaa huomioon määriteltäessä Puolangan välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhdetta.

Vuonna 2014 Puolangalla tarvittiin keskimäärin 219 820 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa kohti (ilman virkistys- ja muita palveluita). Suhdeluku muodostuu korkeaksi, koska välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhde on alhainen virkistys- ja muissa palveluissa, mikä on havaittu Kalajoella, Kuusamossa, Oulussa ja Pudasjärvellä (Kauppila 2016d) sekä Sotkamossa (Kauppila 2016e). Toimialoittain tarkasteltuna välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhde oli seuraava:

- korjaamo- ja huoltamotoiminta 388 542 euroa/henkilötyövuosi
- vähittäiskauppa 299 000 euroa/henkilötyövuosi
- majoitus- ja ravitsemistoiminta 73 750 euroa/henkilötyövuosi
- liikenne 88 889 euroa/henkilötyövuosi

Puolangan kohdalla siis virkistys- ja muut palvelut jäivät keskimääräisen välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys tarkastelun ulkopuolelle mahdolliseen tilastovirheeseen vedoten. Mikäli vertailukohtana käytettäisiin Hyrynsalmen välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhdetta, tällöin Puolangalla tarvittaisiin keskimäärin noin 173 000 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa kohti.

3.3 Välitön palkkatulo

Välitön palkkatulo lasketaan kertomalla välitön matkailutyöllisyys toimialoittaisilla kuukausittaisilla kokonaisansioilla (mediaani). Yleisesti ottaen palkkatulon toimialoittainen jakautuminen verrattuna työllisyyteen vaihtelee hieman. Tämä johtuu siitä, että kokonaisansiot ovat toimialakohtaisia eivätkä siten yhtä suuria.

Vuonna 2014 Hyrynsalmen välitön palkkatulo oli yhteensä lähes 840 000 euroa. Välittömästä palkkatulosta virkistys- ja muista palveluista kertyi reilu 40 prosenttia, kun sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnan että vähittäiskaupan osuus oli kummankin noin neljännes (taulukko 5).

Taulukko 5. Toimialoittainen välitön matkailutyöllisyys (htv.), toimialoittaiset kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani, euroa/kk) ja välittömät palkkatulot (euroa ja %) Hyrynsalmella vuonna 2014.

Toimiala	Välitön matk.työll. (htv.)	Kokonais- ansiot (euroa/kk)	Palkkatulot (euroa)	Palkkatulot (%)
Korjaamot/huoltamot	1,98	2 464	60 984	7,3
Vähittäiskauppa	5,98	2 495	186 501	22,2
Majoitus/ravitsemus	7,52	2 297	215 918	25,7
Liikenne	0,72	2 867	25 803	3,1
Virk./muut palvelut	11,00	2 550	350 625	41,7
YHTEENSÄ	27,20		839 831	100,0

Vuonna 2014 Puolangan välitön palkkatulo oli yhteensä lähes 800 000 euroa. Välittömästä palkkatulosta virkistys- ja muista palveluista kertyi yli 40 prosenttia ja vähittäiskaupasta miltei kolmannes (taulukko 6).

Taulukko 6. Toimialoittainen välitön matkailutyöllisyys (htv.), toimialoittaiset kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansiot (mediaani, euroa/kk) ja välittömät palkkatulot (euroa ja %) Puolangalla vuonna 2014.

Toimiala	Välitön matk.työll. (htv.)	Kokonais- ansiot (euroa/kk)	Palkkatulot (euroa)	Palkkatulot (%)
Korjaamot/huoltamot	0,96	2 464	29 568	3,7
Vähittäiskauppa	8,00	2 426	242 600	30,4
Majoitus/ravitsemus	4,80	2 299	137 940	17,3
Liikenne	0,72	2 867	25 803	3,2
Virk./muut palvelut	12,00	2 415	362 250	45,4
YHTEENSÄ	26,48		798 161	100,0

3.4 Välitön palkkaverotulo

Välitön palkkaverotulo lasketaan kertomalla toimialoittainen välitön palkkatulo kunnan efektiivisellä veroasteella. Vuonna 2014 Hyrynsalmen nimellinen veroaste oli 21,75 prosent-

tia mutta efektiivinen 13,95 prosenttia. Puolangalla vastaavat luvut olivat 21,00 ja 13,39 prosenttia (Kuntaliitto 2016). On luonnollista, että eniten palkkatuloa kartuttavat toimialat aikaansaavat huomattavimmat palkkaverotulot, koska näiden toimialojen palkkatulot ovat suurimmat verrattuna muihin toimialoihin – palkkaverotulo kertyy palkkatulon suhteessa.

Vuonna 2014 Hyrynsalmen välitön palkkaverotulo oli yhteensä vajaa 120 000 euroa. Välittömästä palkkaverotulosta virkistys- ja muista palveluista kertyi yli 40 prosenttia, kun sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnan että vähittäiskaupan osuus oli kummankin noin neljännes (taulukko 7).

Taulukko 7. Toimialoittaiset välittömät palkkatulot (euroa), kunnan efektiivinen veroaste (%) ja välittömät palkkaverotulot (euroa ja %) Hyrynsalmella vuonna 2014.

Toimiala	Palkkatulot (euroa)	Efektiivinen veroaste (%)	Palkka-verotulot (euroa)	Palkka-verotulot (%)
Korjaamot/huoltamot	60 984	13,95	8 507	7,3
Vähittäiskauppa	186 501	13,95	26 017	22,2
Majoitus/ravitsemus	215 918	13,95	30 121	25,7
Liikenne	25 803	13,95	3 600	3,1
Virk./muut palvelut	350 625	13,95	48 912	41,7
YHTEENSÄ	839 831		117 157	100,0

Vuonna 2014 Puolangan välitön palkkaverotulo oli yhteensä lähes 110 000 euroa. Välittömästä palkkatulosta virkistys- ja muista palveluista kertyi yli 40 prosenttia ja vähittäiskaupasta miltei kolmannes (taulukko 8).

Taulukko 8. Toimialoittaiset välittömät palkkatulot (euroa), kunnan efektiivinen veroaste (%) ja välittömät palkkaverotulot (euroa ja %) Puolangalla vuonna 2014.

Toimiala	Palkkatulot (euroa)	Efektiivinen veroaste (%)	Palkka-verotulot (euroa)	Palkka-verotulot (%)
Korjaamot/huoltamot	29 568	13,39	3 959	3,7
Vähittäiskauppa	242 600	13,39	32 484	30,4
Majoitus/ravitsemus	137 940	13,39	18 470	17,3
Liikenne	25 803	13,39	3 455	3,2
Virk./muut palvelut	362 250	13,39	48 505	45,4
YHTEENSÄ	798 161		106 873	100,0

3.5 Matkailun kerrannais- ja kokonaisvaikutukset

Tässä tutkimusraportissa keskitytään matkailun välittömiin vaikutuksiin, jolloin kerrannaisvaikutukset eli välilliset ja johdetut vaikutukset jäävät vähemmälle huomiolle. Kerrannaisvaikutukset syntyvät, kun välittömästi matkailusta hyötyvät yritykset hankkivat (välilliset vaikutukset) ja matkailun ansiosta työllistyneet (johdetut vaikutukset) ostavat tavaroita ja palveluita aluetaloudesta. Nämä hankinta- ja ostoketjut voivat olla pituudeltaan useita kierroksia. Kyse on siis siitä, kuinka matkailijoiden käyttämä raha kiertää aluetaloudessa aikaansaaden tulo- ja työllisyysvaikutuksia. Osa välittömistä, välillisistä ja johdetuista vaikutuksista suuntautuu kuitenkin alueelta ulos, mikä merkitsee vuotoja aluetaloudesta. Vuotoja tapahtuu työntekijöiden ostojen ja palkkojen mukana, jolloin ne vähentävät myös alueen verotuloja. Toisaalta osa yritysten tavaroiden ja palveluiden hankinnasta kohdistuu alueen ulkopuolelle. Kerrannaisvaikutukset ilmaistaan tulo- ja työllisyyskertoimilla.

Kerroin muodostuu seuraavasti:

välittömät (p) + välilliset (s) + johdetut (s) vaikutukset

Kerroin = -----

välittömät (p) vaikutukset

Matkailutulokerroin-käsitettä soveltaen kyseessä on niin sanottu ortodoksinen kerroin: välittömät vaikutukset ovat primaarisia vaikutuksia (p), kun välilliset ja johdetut vaikutukset ovat sekundaarisia vaikutuksia (s) (ks. Archer 1976: 71; Mathieson & Wall 1987: 64–68; Vuoristo & Arajärvi 1990: 173–174). Laskutoimituksen lopputuloksena saadulla kertoimella kerrotaan välittömät tulo- ja työllisyysvaikutukset, jotta matkailun kokonaistulo- ja kokonaisyöllisyysvaikutukset selviävät. Kerrannaisvaikutuksiin vaikuttavat sekä maantieteelliset että yksilölliset tekijät, joita on tarkasteltu yksityiskohtaisesti toisaalla (esim. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016).

Paikallistasolla matkailun positiivisiin kerrannaisvaikutuksiin voidaan vaikuttaa suosimalla paikallisia tuotteita, mikä koskee niin yrityksiä, kotitalouksia kuin matkailijoita. Yritysten näkökulmasta tämä edellyttää paikallisia hankintaverkostoja. Niitä syntyy vain tuntemalla paikallisten yritysten tuotteita ja paikallisia tuottajia. Lisäksi yritykset voivat edesauttaa kerrannaisvaikutuksia palkkaamalla paikallisia työntekijöitä. Kaikkiaan myönteisten kerrannaisvaikutusten avainsana on paikallisuus.

Matkailun kerrannaisvaikutusten suuruutta paikallistasolla on arvioitu tutkimuskirjallisuuden ja tilastotiedon avulla (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Empiirisesti Sotkamon kohdalla on päädytty vuonna 2000 tulokertoimen osalta lukuun 1,39 ja työllisyyskertoimen tapauksessa lukuun 1,14 (Juntheikki 2002). Vastaavasti Kuusamossa

vuonna 2003 empiirisesti laskettu tulokerroin oli 1,26 ja työllisyyskerroin 1,21 (Juntheikki & Korhonen 2005). Laajaan kirjallisuuskatsaukseen viitaten Oulun (Kauppila 2016b) kohdalla on käytetty tulokerrointa 1,35 ja työllisyyskerrointa 1,25, kun Pudasjärven (Kauppila 2016c) tapauksessa on sovellettu tulokerrointa 1,2 ja työllisyyskerrointa 1,15. Kalajoella (Kauppila 2016d) on puolestaan päädytty laajaan kirjallisuuskatsaukseen vedoten tulokertoimeen 1,25 ja työllisyyskertoimeen 1,2.

Tämä tutkimusraportti käsittelee Hyrynsalmea ja Puolankaa. Empiirisesti Hyrynsalmella on vuonna 2000 todettu tulokertoimeksi 1,16 ja työllisyyskertoimeksi 1,07, kun kyseisenä vuonna empiirisesti Puolangalla tulokertoimeksi muodostui 1,14 ja työllisyyskertoimeksi 1,06 (Juntheikki 2002). Kirjallisuuskatsaukseen (Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016) vedoten tulokertoimet tuntuvat kohtalaisen suurilta.

Vuonna 2014 Hyrynsalmen kokonaismatkailutulo oli lähes 5,4 miljoonaa euroa ja Puolangan miltei 3,8 miljoonaa euroa (taulukko 9). Tällöin matkailun kerrannaisvaikutukset olisivat Hyrynsalmella matkailutulon osalta 741 000 euroa ja Puolangalla 466 000 euroa. Matkailun suhteellinen osuus aluetalouden elinkeinoelämän kokonaisliikevaihdosta oli Hyrynsalmella 14 prosenttia ja Puolangalla yhdeksän prosenttia. Suhteellisella osuudella tarkoitetaan matkailun osuutta kyseisen kunnan Tilastokeskuksen (2016d) yritysrekisterin yritysten ja toimipaikkojen kokonaisliikevaihdosta ja kokonaistyöllisyydestä, mikä ilmaisee elinkeinon ”tärkeyttä” aluetaloudelle. Puolangan kohdalla on kuitenkin muistettava mahdollinen tilastovirhe virkistys- ja muiden palveluiden liikevaihdon kohdalla (ks. Kokkonen 2016b). Kuten aikaisemmin on todettu, mahdollinen tilastovirhe huomioon ottaen Puolangan välitön matkailutulo voisi olla Hyrynsalmen luokkaa. Jos näin olisi, Puolangan kokonaismatkailutulo olisi 12 prosenttia (tulokertoimella 1,14) elinkeinoelämän kokonaisliikevaihdosta.

Taulukko 9. Välitön matkailutulo (1000 €, alv:ton), tulokerroin, kokonaismatkailutulo (1000 €) ja kokonaismatkailutulon osuus (%) aluetalouden kokonaisliikevaihdosta Hyrynsalmella ja Puolangalla vuonna 2014.

Kunta	Välitön matkailutulo (1000 €, alv:ton)	Tulokerroin	Kokonaismatkailutulo (1000 €)	Osuus (%) aluetalouden kokonaisliikevaihdosta
Hyrynsalmi	4 633	1,16	5 374	14
Puolanka	3 330	1,14	3 796	9

Vuonna 2014 sekä Hyrynsalmen että Puolangan kokonaismatkailutyöllisyys oli vajaa 30 henkilötyövuotta (taulukko 10). Tällöin matkailun kerrannaisvaikutukset olisivat Hyrynsalmella matkailutyöllisyyden osalta 1,90 henkilötyövuotta ja Puolangalla 1,59 henkilötyövuotta. Matkailun suhteellinen osuus aluetalouden elinkeinoelämän kokonaistyöllisyydestä oli Hyrynsalmella 10 prosenttia ja Puolangalla kuusi prosenttia.

Taulukko 10. Välitön matkailutyöllisyys (htv.), työllisyyskerroin, kokonaismatkailutyöllisyys (htv.) ja kokonaismatkailutyöllisyyden osuus (%) aluetalouden kokonaistyöllisyydestä Hyrynsalmella ja Puolangalla vuonna 2014.

Kunta	Välitön matkailutyöllisyys (htv.)	Työllisyyskerroin	Kokonaismatkailutyöllisyys (htv.)	Osuus (%) aluetalouden kokonaistyöllisyydestä
Hyrynsalmi	27,20	1,07	29,10	10
Puolanka	26,48	1,06	28,07	6

Mikäli työllisyyden kerrannaisvaikutusten palkkatulo laskettaisiin Kainuun vuoden 2014 koaikaisten palkansaajien kaikkien toimialojen keskimääräisellä kokonaisansiolla (mediaani) kuukaudessa (2 749 euroa/kk) (ks. Tilastokeskus 2016d), se olisi Hyrynsalmella 65 289 euroa ja edelleen tästä vuoden 2014 efektiivisen veroasteen (ks. Kuntaliitto 2016) kautta muodostettu palkkaverotulo (kunnallisverotulo) 9 108 euroa. Vastaavasti Puolangalla luvut olisivat 54 636 euroa ja 7 316 euroa. Näin ollen vuonna 2014 matkailun aikaansaama kokonaispalkkatulo olisi Hyrynsalmella 905 120 euroa ja kokonaispalkkaverotulo 126 265 euroa, kun Puolangalla ne olisivat 852 797 euroa ja 114 189 euroa.

On syytä muistuttaa, että kokonaistyöllisyydessä – ja edelleen palkkatulossa ja palkkaverotulossa – on mukana myös vuodot eli ne henkilötyövuodet, jotka kertyvät kunnan ulkopuolella kirjoilla olevista henkilöistä. Edellä mainitut lukuarvot ilmoittavat siis matkailun aikaansaamat aluetaloudelliset vaikutukset, mutta kaikki näistä vaikutuksista ei välttämättä kohdistu tarkastelukunnissa kirjoilla oleviin henkilöihin. Esimerkiksi vuonna 2000 työllisyysvuoto oli Sotkamossa noin 10 prosenttia ja palkkaverotulovuoto noin seitsemän prosenttia. Vastaavat luvut olivat kyseisenä vuonna Hyrynsalmella 21 ja 13 prosenttia sekä Puolangalla 21 ja 35 prosenttia (Juntheikki 2002), kun vuonna 2003 työllisyysvuoto oli Kuusamossa noin kahdeksan prosenttia ja palkkaverotulovuoto noin 16 prosenttia (Juntheikki & Korhonen 2005). Vuodot laskettiin välittömästä työllisyydestä ja välittömästä palkkaverotulosta.

4 YHTEENVETO JA POHDINTA

4.1 Keskeiset tulokset

Tutkimusraportin tarkoituksena oli selvittää Hyrynsalmen ja Puolangan matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia CoReFor-hankkeessa kehitetyllä menetelmällä (ks. Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Raportille asetettiin kaksi tavoitetta.

1. *Selvittää välitön matkailutulo (euroa, alv:ton), välitön matkailutyöllisyys (htv.), välitön palkkatulo ja välitön palkkaverotulo toimialoittain (korjaamo- ja huoltamotoiminta, vähittäiskauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikenne sekä virkistys- ja muut palvelut) Hyrynsalmella ja Puolangalla vuonna 2014.*

CoReFor-hankkeessa kehitetyssä matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamisessa painotus on tulomenetelmässä, eli raportissa lähestyttiin matkailun talousvaikutuksia yritystoiminnan näkökulmasta. Menetelmässä kevennettiin empiirisen aineiston hankintaa kentältä. Aikaisempiin menetelmiin (postikyselyt, sähköpostikyselyt, puhelinhaastattelut) verrattuna mittaamismallissa lähestyttiin yrityksiä myös yritystapaamisen kautta ja tukeuduttiin huomattavassa määrin olemassa olevaan tilastoaineistoon, jonka tuottamisesta ja päivittämisestä vastaavat viranomaiset (Tilastokeskus, Kuntaliitto). Toimijat, yritykset, arvioivat oman toimintansa kautta kokonaisuudessaan matkailun (= matkailijoiden) merkitystä edustamalleen toimialalle yritystoimipaikan sijaintikunnassa. Arvioinnin helpottamiseksi päätoimialat jaettiin pienempiin kokonaisuuksiin eli alatoimialoihin, jotka käsiteltiin omina kokonaisuuksinaan. Lopuksi alatoimialojen tulokset yhdistettiin koskemaan koko päätoimialaa. Empirian kautta tuotetut parametrit ja tilastotiedon hyödyntäminen mahdollistavat talousvaikutusten kehityksen seurannan systemaattisella, helposti toteutettavalla, dynaamisella ja kustannustehokkaalla seurantamallilla.

Käytännössä vuositason matkailun välittömät tulo- ja välittömät työllisyysvaikutukset laskettiin siten, että Tilastokeskukselta (2016c) tilatut, TOL (2008) toimialaluokituksen mukaiset Hyrynsalmen ja Puolangan kokonaisliikevaihto- ja kokonaishenkilöstötiedot kerrottiin empirian kautta saaduilla matkailutulo- ja -työllisyysprosentteilla. Kun toimialoittaiset tiedot summattiin, lopputulema oli matkailun välitön kokonaismatkailutulo ja välitön kokonaismatkailutyöllisyys. Edelleen välitön, toimialoittainen matkailutyöllisyys kerrottiin yhtä henkilövuotta koskevilla toimialoittaisilla koko-aikaisten palkansaajien kokonaisansioilla (medi-aani). Tämä tieto saatiin Tilastokeskuksen (2016f) palkkarakennetilastojen kautta. Toimialoittaisten tietojen yhteen laskeminen tuotti välittömät kokonaispalkkatulot. Toimialoittainen palkkaverotulovaikutus puolestaan saatiin kertomalla toimialoittaiset palkkatulot Kun-

taliiton (2016) efektiivinen veroaste -tilastojen tiedoilla. Kun toimialoittaiset luvut summatettiin, lopputuloksena saatiin välittömät kokonaispalkkaverotulot.

Hyrnsalmen matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2014 ilmoitetaan taulukossa 11. Välitön matkailutulo jakautuu lähinnä virkistys- ja muihin palveluihin sekä vähittäiskauppaan, kun välitön matkailutyöllisyys kohdistuu edellisten lisäksi majoitus- ja ravitsemistoimintaan. Matkailun roolia aluetaloudessa kuvaa matkailuelinkeinon suhteellinen osuus alueen koko yritystoiminnasta. Vuonna 2014 välittömän matkailutulon (4 633 000 euroa) osuus Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaisesta Hyrnsalmen koko yritystoiminnan liikevaihdosta oli 12 prosenttia ja välittömän matkailutyöllisyyden (27,20 htv.) osuus koko yritystoiminnan henkilötyövuosista 10 prosenttia (ks. Tilastokeskus 2016d). Mikäli otetaan huomioon myös matkailun kerrannaisvaikutukset, vuonna 2014 kokonaismatkailutulon (5 374 000 euroa) osuus Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaisesta Hyrnsalmen koko yritystoiminnan liikevaihdosta olisi 14 prosenttia ja kokonaismatkailutyöllisyysvaikutusten (29,10 htv.) osuus koko yritystoiminnan henkilötyövuosista 10 prosenttia (ks. Tilastokeskus 2016d). Hyrnsal-mella tarvitaan noin 173 000 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti.

Taulukko 11. Hyrynsalmen matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2014.

Toimiala	Välitön matkailutulo		Välitön matkailutyöllisyys	
	1000 € (alv:ton)	%	Htv.	%
Korjaamot/huoltamot	257	5,5	1,98	7,3
Vähittäiskauppa	1 829	39,5	5,98	22,0
Majoitus/ravitseminen	469	10,1	7,52	27,6
Liikenne	66	1,4	0,72	2,6
Virk./muut palvelut	2 015	43,5	11,00	40,5
YHTEENSÄ	4 633	100,0	27,20	100,0

Kokonaismatkailutulo (alv:ton, kerroin 1,16): **5 374 000 euroa**

Kokonaismatkailutyöllisyys (kerroin 1,07): **29,10 henkilötyövuotta**

Välittömän matkailutulon osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta: **12 prosenttia**

Välittömän matkailutyöllisyyden osuus koko yritystoiminnan työllisyydestä: **10 prosenttia**

Kokonaismatkailutulon osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta: **14 prosenttia**

Kokonaismatkailutyöllisyyden osuus koko yritystoiminnan työllisyydestä: **10 prosenttia**

Välitön matkailutulo (alv:ton)/välitön matkailutyöllisyys: **173 331 euroa/htv.**

Välitön palkkatulo: **839 831 euroa**

Välitön palkkaverotulo: **117 157 euroa**

Kokonaispalkkatulo: **905 120**

Kokonaispalkkaverotulo: **126 265 euroa**

Puolangan matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2014 ilmoitetaan taulukossa 12. Välitön matkailutulo kohdistuu ennen muuta vähittäiskauppaan, kun välitön matkailutyöllisyys jakautuu pitkälti virkistys- ja muihin palveluihin sekä vähittäiskauppaan. Matkailun roolia alueloudessa kuvaa matkailuelinkeinon suhteellinen osuus alueen koko yritystoiminnasta. Vuonna 2014 välittömän matkailutulon (3 330 000 euroa) osuus Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaisesta Puolangan koko yritystoiminnan liikevaihdosta oli kahdeksan prosenttia ja välittömän matkailutyöllisyyden (26,48 htv.) osuus koko yritystoiminnan henkilötyövuosista kuusi prosenttia (ks. Tilastokeskus 2016d). Mikäli otetaan huomioon myös matkailun kerrannaisvaikutukset, vuonna 2014 kokonaismatkailutulon (3 796 000 euroa) osuus Tilastokeskuksen yritysrekisterin mukaisesta Puolangan koko yritystoiminnan liikevaihdosta olisi yhdeksän prosenttia ja kokonaismatkailutyöllisyysvaikutusten (28,07 htv.) osuus koko yritystoiminnan henkilötyövuosista kuusi prosenttia (Tilastokeskus 2016d). Puolangalla tarvitaan vajaa 220 000 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa (henkilötyövuotta) kohti.

Taulukko 12. Puolangan matkailutalouden tunnusluvut vuonna 2014.

Toimiala	Välitön matkailutulo		Välitön matkailutyöllisyys	
	1000 € (alv:ton)	%	Htv.	%
Korjaamot/huoltamot	373	11,2	0,96	3,6
Vähittäiskauppa	2 392	71,9	8,00	30,2
Majoitus/ravitseminen	354	10,6	4,80	18,1
Liikenne	64	1,9	0,72	2,7
Virk./muut palvelut	147 (*)	4,4	12,00	45,4
YHTEENSÄ	3 330	100,0	26,48	100,0

Kokonaismatkailutulo (alv:ton, kerroin 1,14): **3 796 000 euroa**

Kokonaismatkailutyöllisyys (kerroin 1,06): **28,07 henkilötyövuotta**

Välittömän matkailutulon osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta: **8 prosenttia**

Välittömän matkailutyöllisyyden osuus koko yritystoiminnan työllisyydestä: **6 prosenttia**

Kokonaismatkailutulon osuus koko yritystoiminnan liikevaihdosta: **9 prosenttia**

Kokonaismatkailutyöllisyyden osuus koko yritystoiminnan työllisyydestä: **6 prosenttia**

Välitön matkailutulo (alv:ton)/välitön matkailutyöllisyys: **219 820 euroa/htv. (ilman virkistys- ja muita palveluita)**

Välitön palkkatulo: **798 161 euroa**

Välitön palkkaverotulo: **106 873 euroa**

Kokonaispalkkatulo: **852 797 euroa**

Kokonaispalkkaverotulo: **114 189 euroa**

(* Mahdollinen tilastovirhe virkistys- ja muiden palveluiden liikevaihdossa. Tämä vaikuttaa välittömän matkailutuloon ja kokonaismatkailutuloon sekä näiden osuuteen koko yritystoiminnan liikevaihdosta.

Tilastokeskuksen mukaan Puolangan kohdalla on mahdollinen tilastovirhe virkistys- ja muiden palveluiden liikevaihdossa (Kokkonen 2016b), mikä vaikuttaa välittömään matkailutuloon ja kokonaismatkailutuloon. Puolangan välitön matkailutyöllisyys ja kokonaismatkailutyöllisyys ovat kutakuinkin yhtä suuria kuin Hyrynsalmella. Lisäksi Hyrynsalmen ja Puolangan päätoimialojen matkailutulo- ja -työllisyysprosentit muistuttavat toisiaan majoitus- ja ravitsemistoimintaa lukuun ottamatta, aivan kuten kuntien välittömän matkailutyöllisyyden rakenne. Edellistä voisi tulkita siten, että myös Puolangan välitön matkailutulo ja kokonaismatkailutulo olisivat Hyrynsalmen luokkaa. Tässä tapauksessa Puolangan välitön matkailutulo olisi noin 4,6 miljoonaa euroa ja kokonaismatkailutulo reilu 5,2 miljoonaa euroa (tulokerroimella 1,14). Mikäli näin olisi, Puolangan välittömän matkailutulon osuus koko yritystoi-

minnan liikevaihdosta olisi 11 ja kokonaismatkailutulon 12 prosenttia (ks. Tilastokeskus 2016d). Puolangan tapauksessa virkistys- ja muut palvelut jäivät keskimääräisen välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys tarkastelun ulkopuolelle mahdolliseen tilastovirheeseen viitaten. Mikäli vertailukohtana käytettäisiin Hyrynsalmen välitön matkailutulo/välitön matkailutyöllisyys-suhdetta, tällöin Puolangalla tarvittaisiin keskimäärin noin 173 000 euroa välitöntä matkailutuloa yhtä välitöntä matkailutyöpaikkaa kohti.

On korostettava, että molempien kuntien matkailutyöllisyydessä ei ole otettu huomioon mahdollisia vuotoja henkilötyövuosien, palkkatulon ja palkkaverotulon osalta. Edellä mainitut lukuarvot ilmoittavat Hyrynsalmen ja Puolangan matkailun aikaansaamat aluetaloudelliset vaikutukset, mutta kaikki näistä vaikutuksista ei välttämättä kohdistu näissä kunnissa kirjoilla oleviin henkilöihin. Esimerkiksi vuonna 2000 työllisyysvuoto oli Sotkamossa noin 10 prosenttia ja palkkaverotulovuoto noin seitsemän prosenttia. Vastaavat luvut olivat kyseisenä vuonna Hyrynsalmella 21 ja 13 prosenttia sekä Puolangalla 21 ja 35 prosenttia (Juntheikki 2002), kun vuonna 2003 työllisyysvuoto oli Kuusamossa noin kahdeksan prosenttia ja palkkaverotulovuoto noin 16 prosenttia (Juntheikki & Korhonen 2005). Vuodot laskettiin välittömästä työllisyydestä ja välittömästä palkkaverotulosta.

2. Luoda Hyrynsalmen ja Puolangan matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli vuositason.

Vuositasen seurantamallissa Tilastokeskuksen yritysrekisteristä tilataan tässä tutkimusraportissa käytetyn TOL (2008) toimialaluokituksen mukaiset Hyrynsalmea ja Puolankaa koskevat kunnittaiset kokonaisliikevaihto- ja kokonaishenkilöstötiedot, joiden viive on vajaa vuosi. Edellisen lisäksi tarvitaan tässä tutkimusraportissa tuotetut toimialoitteiset matkailutulo- ja -työllisyysprosentit. Toimialoitteinen välitön matkailutulo ja välitön matkailutyöllisyys saadaan kertomalla toimialoitteiset kokonaisliikevaihto- ja kokonaishenkilöstömäärätiedot toimialoitteisilla matkailutulo- ja -työllisyysprosentteilla. Kun toimialoitteiset tiedot lasketaan yhteen, lopputulos on välitön kokonaismatkailutulo ja välitön kokonaismatkailutyöllisyys. Toimialoitteinen välitön palkkatulovaikutus saadaan, kun toimialoitteiset henkilöstömäärät kerrotaan Tilastokeskuksen (2016f) palkkarakennetilastojen kautta määritellyillä yhtä henkilötyövuotta koskevalla toimialoitteisilla kokoaikaisten palkansaajien kokonaisansioilla (mediaani). Toimialoitteisten tietojen yhteen laskeminen tuottaa välittömät kokonaispalkkatulot. Toimialoitteinen välitön palkkaverotulovaikutus puolestaan saadaan kertomalla toimialoitteiset palkkatulot Kuntaliiton (2016) efektiivinen veroaste -tilastojen tiedoilla. Kun toimialoitteiset luvut summataan, lopputuloksena saadaan välittömät kokonaispalkkaverotulot. Mikäli halutaan, eri vuosien rahanarvo voidaan muuttaa valittuun vuoteen Tilastokeskuksen (2016h) elinkustannusindeksin avulla.

Matkailu on dynaaminen ilmiö, joten seurannassa käytettävät toimialoittaiset matkailutulo- ja -työllisyysprosentit luonnollisesti muuttuvat ajan myötä: matkailun suhteellinen merkitys toimialoille saattaa joko lisääntyä tai vähentyä. Vuosittaiset muutokset voivat olla huomattaviakin positiiviseen tai negatiiviseen suuntaan. Esimerkiksi mittavat matkailuinvestoinnit suhteessa aluetalouden kokoon saattavat aikaansaada matkailun suhteellisen merkityksen lisääntymisen eri toimialoille. Toisaalta muun muassa äkillisten poliittisten, taloudellisten tai ympäristöllisten kriisien seurauksena matkailun suhteellinen merkitys aluetalouden eri toimialoilla voi pienentyä olennaisesti. Mikäli kohdealueen sisäiset ja ulkoiset olosuhdemuutokset ovat kohtuuden rajoissa, toimialoittaiset matkailutulo- ja -työllisyysprosentit ovat relevantteja käytettäväksi matkailun aluetaloudellisten vaikutusten vuositason seurannassa ehkäpä 5–7 vuotta. Tämän jälkeen on syytä tehdä uusi erillistutkimus, josta saadaan ajankäytökäiset toimialoittaiset prosenttiluvut seurantaan silmällä pitäen. Tuoreimpia matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia koskevia, seurantamallilla julkaistuja päivityksiä ovat Kalajoen, Kuusamon, Oulun ja Pudasjärven (Kauppila 2016d) sekä Sotkamon (Kauppila 2016e) tutkimusraportit.

Seurantamalli voidaan periaatteessa toteuttaa kahdella tavalla. Ensimmäinen toimintatapa on suhteellisen kevyt soveltaa. Siinä aikaisemman tutkimuksen empirian kautta saatuja (pää)toimialoittaisia matkailutulo- ja -työllisyysprosentteja käytetään välittömän matkailutulon ja -työllisyyden määrittämiseen. Toinen toimintatapa on työläämpi ja vaativampi sekä aineistojen että empiiristen tietojen näkökulmasta. Mahdolliset muutokset alatoimialojen liikevaihdon ja työllisyyden suhteissa vaikuttavat päätoimialan välittömään matkailutuloon ja -työllisyyteen. Työllisyyden kautta muutoksia voi ilmetä myös palkkatulossa ja palkkaverotulossa. Toimintamallissa määritetään ensin alatoimialojen välitön matkailutulo ja -työllisyys ja vasta tämän jälkeen tiedot aggregoidaan päätoimialatasolle. Tämä edellyttää sitä, että alatoimialojen liikevaihto- ja työllisyydet sekä matkailuliikevaihtoprosentit ovat saatavissa. Viimeksi mainitut täytyy olla määritelty empiirisesti aikaisemmissa tutkimuksissa. Ensimmäisen toimintatavan aikajänne voisi olla 2–3 vuotta empiirisestä tutkimuksesta, minkä jälkeen olisi syytä toteuttaa seuranta toisen toimintatavan mukaisesti. Toisen toimintatavan jälkeen seurannassa olisi mahdollista jälleen soveltaa ensimmäistä toimintatapaa 2–3 vuotta ennen uutta empiiristä tutkimusta. Näin ollen matkailun aluetaloudellisten vaikutusten vuositason seurantamallin aikajänne olisi kaikkiaan 5–7 vuotta.

Edellistä tukee se, että Sotkamon kohdalla toimialoittaisten matkailutuloprosenttien muutokset ovat olleet maltillisia 2000-luvulla. Vuonna 2000 korjaamo- ja huoltamotoiminnan matkailutuloprosentti oli 14, vähittäiskaupan 23, majoitus- ja ravitsemistoiminnan 96, liikenteen 49 sekä virkistys- ja muiden palveluiden 74 (Juntheikki 2002). Vastaavasti vuonna 2013 korjaamoiden ja huoltamoiden matkailutuloprosentti oli 17, vähittäiskaupan 26, majoitus- ja ravitsemistoiminnan 88, liikenteen 14 sekä virkistys- ja muiden palveluiden 89 (Kauppila & Järviluoma 2016). Toimialoittain tarkasteltuna ainoastaan liikenteessä näyttää olevan suuri

ero näiden kahden, lähes 15 vuoden välein toteutetuissa empiirisissä selvityksissä. Vertailussa on kuitenkin otettava huomioon se, että Tilastokeskuksen yritysrekisterissä on tapahtunut sekä sisällöllisiä että aineiston keräämistapaa koskevia muutoksia mainittujen kahden tutkimuksen aikavälillä. Aineistomuutosten lisäksi raporteissa on sovellettu erilaista matkailun aluetaloudellisten vaikutusten mittaamisen menetelmää.

Seurantamallin kohdalla on tiedostettava yritysten mahdolliset toimialaluokkamuutokset, sillä ne vaikuttavat toimialakohtaisiin ja edelleen yhteenlaskettuihin matkailun aluetaloudellisiin vaikutuksiin. Tällä tarkoitetaan sitä, että yritysten toimiala voi vaihtua TOL (2008) luokituksessa. Lisäksi yrityksiä perustetaan ja lopetetaan, millä on luonnollisesti vaikutusta toimialakohtaisiin matkailun taloudellisiin vaikutuksiin. Toisaalta voidaan olettaa, että tietyn toimialan yritysten liikevaihdon kertyminen noudattaa pitkälti samanlaista paikallinen kysyntä–matkailukysyntä-suhdetta kuitenkin yritysten maantieteellinen sijainti huomioon ottaen. Pienissä aluetalouksissa suurten yritysten liikevaihto- ja henkilöstömäärämuutokset vaikuttavat merkittävästi matkailun taloudellisiin vaikutuksiin. Eryityisesti tämä koskee yrityksiä, jotka kuuluvat matkailulle tyypillisiin toimialoihin. Näistä ovat esimerkkejä majoitus- ja ravitsemistoiminta sekä virkistys- ja muut palvelut.

Seurantamallissa eri vuosien rahanarvo voidaan muuttaa haluttuun vuoteen Tilastokeskuksen (2016h) elinkustannusindeksillä. Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurannassa on mahdollista hyödyntää myös Tilastokeskuksen suhdannetietoja (ks. Kauppila 2016, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016). Toimialoittaiset vuositasoindeksiluvut antavat viitteitä välittömän matkailutulon ja välittömän matkailutyöllisyyden – ja edelleen palkkatulon ja palkkaverotulon – muutoksista. Indeksilukujen arvoilla voidaan ”korjata” matkailun aluetaloudellisia vaikutuksia lähes reaaliaikaan, sillä suhdannetietojen viive on vain muutamia kuukausia.

4.2 Tuloksissa huomioitavaa

Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten tutkimustuloksia tulkittaessa on otettava huomioon seuraavat seikat:

- 1) Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset koskevat vain Tilastokeskuksen yritysrekisteriin kuuluvia yrityksiä ja toimipaikkoja. Tällöin esimerkiksi julkisen sektorin matkailutyöpaikat (henkilötyövuodet) jäivät kokonaan tarkastelun ulkopuolelle.
- 2) Matkailurakentaminen jää kokonaan analyysin ulkopuolelle. Rakentamissektori ei ole ollut mukana Suomessa tehdyissä matkailun aluetaloustutkimuksissa. Tämä johtuu siitä, että sitä ei ole mainittu Työ- ja elinkeinoministeriön (2015b) suosituksissa eikä

matkailun kansainvälisen satelliittitilinpidon toimialaluokituksissa (ks. Konttinen 2005, 2006; Työ- ja elinkeinoministeriö 2015a; Nurmi 2016).

- 3) Matkailun kerrannaisvaikutusten määrittämisessä tukeudutaan aikaisempiin julkaisuihin tutkimustuloksiin. Kirjallisuuskatsaukseen (Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016) viitaten Hyrynsalmen ja Puolangan empiiriset tulokset (ks. Juntheikki 2002) tuntuvat kohtalaisen suurilta.
- 4) Tuloksissa ei oteta kantaa aluetaloudellisiin vuotoihin. Kyse on siten matkailun aikaansaamista aluetaloudellisista vaikutuksista, joista osa kuitenkin vuotaa aluetaloudesta ulos.
- 5) Toimialoittainen matkailuliikevaihdon osuus perustuu keskeisten toimijoiden, yritysten, arvioihin. Tulomenetelmässä lähestytään matkailun talousvaikutuksia yritystoiminnan näkökulmasta. Arvioinnissa on käytetty parasta mahdollista asiantuntemusta, eli ne pohjautuvat paikallisten yritysten (Hyrynsalmi, Puolanka) näkemyksiin. Matkailun roolin arviointi tuntuu olevan helpompi siinä tapauksessa, kun matkailulla on joko erittäin suuri tai erittäin pieni merkitys yritystoimintaan ja toimialaan kokonaisuudessaan.
- 6) Palkkarakennetilastot ovat valtakunnallisia ja osittain alueellisia, eivät paikallistasolta. Mikäli paikallistasolla joudutaan tyytymään ylemmän aluetason tietoihin, tämä jättää huomiotta matkailun aluetaloudellisia ominaispiirteitä. Vuodelta 2014 on kuitenkin saatavissa maakuntakohtaisia kaikkien toimialojen keskimääräisiä kokoaikaisen palkansaajien kokonaisansiotietoja (mediaani) kuukausitasolta. Kainuussa ne olivat noin seitsemän prosenttia pienemmät kuin valtakunnassa keskimäärin (Tilastokeskus 2016f). Luonnollisesti myös Kainuun sisällä voi esiintyä alueellisia ja toimialoittaisia eroja, ja palkkataso saattaa olla paikallistasolla korkeampi tai matalampi kuin maakunnassa keskimäärin.
- 7) Verotulovaikutuksissa huomio kiinnittyy ainoastaan kunnalliseen palkkaverotuloon. Näin ollen kuntien verotulon näkökulmasta esimerkiksi matkailukiinteistöjen, kuten vapaa-ajanasuntojen, kiinteistöverotulo ja yritysten yhteisöverotulo jäävät kokonaan tarkastelun ulkopuolelle.
- 8) Yritystoimipaikkojen toimialakoodit aiheuttavat epäselvyyksiä. Yritykset ilmoittavat toimialakoodit TOL (2008) luokituksen mukaisesti. Jos toimialakoodi jää matkailutoimiala-määrittelyn ulkopuolelle mutta toiminta liittyy matkailuun, kyseinen toimipaikka ei sisälly matkailun aluetalousvaikutusten tarkasteluun. Tällä voi olla pienissä aluetalouksissa suuri vaikutus matkailun talouslukuihin. Yritysten on syytä kiinnittää

huomiota siihen, että toimipaikkojen toimialakoodit ovat ajan tasalla ja vastaavat todellisuutta.

- 9) Tilastokeskukselta saadut yritysten ja toimipaikkojen yksikkötiedot olivat helmimaaliskuulta 2016, mutta yritysrekisterin vuositiedot koskivat vuotta 2014 (ks. Tilastokeskus 2016c). Pienissä aluetalouksissa yritystoimipaikkojen lukumäärä eri toimialoilla on vähäinen, joten reilun vuoden aikaero yksikkötietojen ja vuositietojen välillä voi merkitä huomattaviakin muutoksia yritystoimipaikkojen määrässä. Tämän vuoksi tutkimusraportissa arvioitiin Tilastokeskuksen yritysrekisteriä paikallistuntemusta (Hyrnsalmen ja Puolangan kuntien elinkeinotoimet) ja internetiä hyödyntäen yrityshaastatteluita silmällä pitäen.
- 10) Yritystoimipaikkojen vähäinen lukumäärä merkitsee sitä, pienissä aluetalouksissa ei voida tarkastella kaikissa tapauksissa päätoimialaa alatoimialojen kautta. Jotta Tilastokeskus julkaisee (ala)toimialoittaisia liikevaihto- ja henkilöstömäärätietoja, alueella on oltava vähintään kolme toimipaikkaa kyseisellä toimialalla (ks. Tilastokeskus 2016c). Kun alatoimialoja joudutaan yhdistämään jo alkuvaiheessa päätoimialaksi, tämä saattaa aiheuttaa virheellisyksiä päätoimialan matkailutulo- ja -työllisyysprosentissa. Mikäli alatoimialojen liikevaihto- ja työllisyysuhteet muuttuvat ajan myötä, virhemahdollisuudet lisääntyvät.
- 11) Yritystoimipaikkojen sijainti vaikuttaa toimialan välittömään matkailutuloon ja -työllisyyteen. Mikäli tarkastelussa olevan toimialan yritystoimipaikat sijaitsevat esimerkiksi matkailukeskuksessa, toimialan matkailun taloudelliset vaikutukset ovat huomattavasti suuremmat kuin tilanteessa, jossa toimipaikat sijaitisivat kuntakeskuksessa tai kunnan haja-asutusalueella. Pienissä aluetalouksissa onkin syytä tarkkailla matkailun taloudellisten vaikutusten seurannassa alatoimialoilla tapahtuvia mahdollisia yritystoimipaikkamuutoksia rakenteen ohella maantieteellisesti ennen kuin alatoimialat aggregoidaan päätoimialalle.
- 12) Mahdolliset tilastovirheet Tilastokeskuksen yritysrekisterin vuositilastoissa aiheuttavat epäselvyyksiä (esim. Puolangalla virkistys- ja muut palvelut). Pienissä aluetalouksissa nämä voivat näkyä suurina muutoksina vuositasolla. Pitkittäis- eli seurantatutkimukset ”paljastavat” ajan myötä mahdolliset vuositason tilastovirheet.

4.3 Pohdinta

Tutkimuksessa lähestyttiin lukuisia, keskeisiä hyrnsalmelaisia ja puolankalaisia yrityksiä/matkailutoimijoita, joista puhelinhaastateltiin/tavattiin sekä Hyrnsalmella että Puolangalla kummassakin 16 kappaletta. Kaikki keskeiset toimijat tavoitettiin tutkimusta varten.

Suhtautuminen tutkimukseen oli poikkeuksetta myönteistä, ja vain muutama yritys kieltäytyi puhelinhaastattelusta. On korostettava, että pienissä aluetalouksissa toimialoittaisten yritystoimipaikkojen lukumäärä on vähäinen. Mikäli vastaajia ei tavoiteta tai he eivät halua osallistua matkailun merkityksen arviointiin, tämä tuo omat haasteensa toimialoittaisen matkailuliikevaihdon selvittämiseen. Useat vastaajat pohtivat toimialansa matkailuliikevaihtoa pitkään perustellen arviotaan monesta näkökulmasta. Haasteita aineiston keräämisessä aiheuttivat yrittäjien tavoittaminen ja vastaajien työkiireet, minkä vuoksi heitä jouduttiin joissakin tapauksissa lähestymään useaan otteeseen. Tämän lisäksi muutama yrittäjä jäi tavoittamatta.

Puhelinkeskustelujen ja yritystapaamisen perusteella hyrynsalmelaisilla ja puolankalaisilla yrityksillä ja yrittäjillä tuntui olevan kohtalaisen selkeä käsitys matkailun merkityksestä omalle toimialalle. Kaikkiaan kirjallisuuskatsaukseen (Kauppila 2016a, 2016b, 2016c; Kauppila & Järviluoma 2016) viitaten Hyrynsalmen ja Puolangan alatoimialoittaiset matkailuliikevaihtoprosentit sekä päätoimialoittaiset matkailutulo- ja -työllisyysprosentit tuntuvat realistisilta.

Hyrynsalmi ja Puolanka ovat matkailukeskuspaikkakuntia, koska niissä sijaitsevat Ukkohallan ja Paljakan matkailukeskukset. Aikaisemmin on julkaistu tutkimustuloksia Kalajoen (Kauppila 2016d; Näpänkangas 2016), Kuusamon (Kauppila 2016a, 2016d), Pudasjärven (Kauppila 2016c, 2016d) ja Sotkamon (Kauppila 2016e; Kauppila & Järviluoma 2016) kunnista, jotka ovat myös matkailukeskuspaikkakuntia. Kun verrataan Hyrynsalmen ja Puolangan päätoimialoittaisia matkailutulo- ja -työllisyysprosentteja Kalajoen, Kuusamon, Pudasjärven ja Sotkamon vastaaviin, huomio kiinnittyy muutamiin seikkoihin. Ensiksi, sekä Hyrynsalmella että Puolangalla vähittäiskaupan matkailutulo- ja -työllisyysprosentit ovat kohtalaisen suuria. Tähän ovat syynä mökkiläiset, joiden tärkeää roolia matkailun taloudellisissa vaikutuksissa korostettiin. Molemmissa kunnissa matkailun vaikutusten arviointi vähittäiskauppaan osoitautui kuitenkin haasteelliseksi. Toiseksi, sekä Hyrynsalmella että Puolangalla liikenne-toimialan matkailutulo- ja -työllisyysprosentit ovat alhaisia, sillä kunnissa vierailevat (perhe)matkailijat suosivat liikkumisessa omaa autoa. Kolmanneksi, Puolangan tapauksessa majoitus- ja ravitsemistoiminnan prosenttiluvut ovat kohtalaisen vaatimattomia. Tämä johtuu siitä, että majoitus- ja ravitsemistoiminnassa painottuu jälkimmäinen, ja kyseisen toimialan yritykset sijaitsevat kuntakeskuksessa.

On syytä pohtia tarkemmin Hyrynsalmen majoitus- ja ravitsemistoimintaa. Vuoden 2014 Tilastokeskuksen (2016c) yritysrekisterin vuositilaston mukaan kunnassa oli kyseisellä toimialalla viisi toimipaikkaa. Sen sijaan vuoden 2016 helmi-maaliskuun yritysrekisterin yksikkötietojen perusteella majoitus- ja ravitsemistoiminnassa oli ainoastaan yksi toimipaikka, joka sisältyi ravitsemistoimintaan. Tilastokeskukselta tiedusteltiin yritysrekisterin vuositilaston ja yksikkötietojen eron syytä. Saadun vastauksen mukaan neljä toimipaikkaa oli lopettanut

toimintansa (Kokkonen 2016b), eikä vuoden 2014 vuositilaston majoitus- ja ravitsemistoiminnan viittä toimipaikkaa pystytty jälkikäteen selvittämään. Paikallisen asiantuntemuksen kanssa käydyn konsultaation lopputulemana päädyttiin siihen, että Hyrynsalmen majoitus- ja ravitsemistoiminnan vuoden 2014 matkailutulo- ja -työllisyysprosentissa sovelletaan vertailukohteena Pudasjärven tietoja (ks. Kauppila 2016c). Tätä perusteltiin Hyrynsalmen matkailun rakenteellisilla ja maantieteellisillä (kuntakeskus-matkailukeskus) samankaltaisuuksilla Pudasjärven kanssa. Tulevissa Hyrynsalmen matkailun aluetaloudellisten vaikutusten päivityksissä onkin tarkasteltava majoitus- ja ravitsemistoiminnan yritystoimipaikkojen rakenteellista ja maantieteellistä jakaumaa sekä pohtia niiden vaikutusta päätoimialan matkailutulo- ja -työllisyysprosenttiin.

Puolangan kohdalla on nostettava esille erityisesti virkistys- ja muut palvelut. Tilastokeskuksen (2016c) yritysrekisterin mukaan vuonna 2014 kyseisen toimialan liikevaihto oli 147 000 euroa ja työllisyys 12 henkilötyövuotta. Kun edellisistä luvuista lasketaan liikevaihto/henkilöstö-suhde, se on 12 250 euroa. Näin ollen yhtä henkilötyövuotta kohti tarvittaisiin liikevaihtoa vain 12 250 euroa, kun esimerkiksi Hyrynsalmella kyseisellä toimialalla liikevaihto/henkilöstö-suhde oli 183 182 euroa. Tilastokeskukselta tiedusteltiin virkistys- ja muiden palveluiden liikevaihto/henkilöstö-suhteen paikkansa pitävyyttä. Saadun vastauksen mukaan toimialan henkilöstömäärätieto olisi oikea mutta liikevaihtotieto epäluotettava (Kokkonen 2016b). Näin ollen Puolangan välitön matkailutulo ja edelleen kokonaismatkailutulo olisivat liian pieniä, kun taas välitön matkailutyöllisyys ja kokonaismatkailutyöllisyys olisivat ”totuudenmukaisia”. Kun Hyrynsalmen ja Puolangan välitön matkailutyöllisyys ja kokonaismatkailutyöllisyys ovat kutakuinkin yhtä suuria, Puolangan välitön matkailutulo ja kokonaismatkailutulo voisivat olla Hyrynsalmen luokkaa. Edellistä tukisi lisäksi se, että Hyrynsalmen ja Puolangan päätoimialojen matkailutulo- ja -työllisyysprosentit muistuttavat toisiaan majoitus- ja ravitsemistoimintaa lukuun ottamatta, samoin kuin kuntien välittömän matkailutyöllisyyden rakenne. Tulevissa Puolangan matkailun aluetaloudellisten vaikutusten päivityksissä onkin kiinnitettävä huomiota virkistys- ja muiden palveluiden kokonaisliikevaihto- ja -henkilöstömäärätietoihin. Tämän lisäksi myös Puolangan tapauksessa on tarkkailtava majoitus- ja ravitsemistoiminnan alatoimialojen mahdollisia rakenteellisia ja maantieteellisiä muutoksia.

Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten tutkiminen ei ole yksiselitteistä eikä yksinkertaista. Periaatteessa empiirisen aineiston hankintaan on kaksi lähestymistapaa, yritys- tai matkailijakeskeinen näkökulma. Luonnollisesti lähestymistapoja voidaan yhdistää. Mikäli luovutaan kokonaan empirian hankinnasta kentältä, tämä kaventaa matkailun aluetaloudellisia ominaispiirteitä. Toinen haaste koskettaa olemassa olevan tilastotiedon aluetasoa. Tilastotiedon hyödyntäminen kuitenkin keventää empiriaa ja mahdollistaa kehityksen seurannan. Lisäksi on todettava, että seurantamalli on dynaaminen, koska viranomaiset päivittävät malleissa käytettäviä tilastoja. Tämä mahdollistaa jatkossa alueellisen ja ajallisen systemaattisen ver-

taitavuuden säilymisen, mikä on matkailun suunnittelu- ja kehittämistyön kannalta ensiarvoisen tärkeää.

KIRJALLISUUS JA MUUT LÄHTEET

Archer, B. H. (1976). The Anatomy of a Multiplier. *Regional Studies* 10: 1, 71–77.

Artman, H., Helle, R. & K.-V. Vuoristo (1978). Suomen matkailun aluerakenne. *Matkailun edistämiskeskus A*: 12. 75 s.

ArtTravel (2016). Yöpymiset. Julkaisematon taulukko.

Asiakastieto.fi (2016). Yrityshaku. Viitattu toukokuu 2016. <http://www.asiakastieto.fi/web/fi>

Auvinen, E. (1965). *Tutkimus Saimaan alueen matkailusta kesällä 1964*. 135 s. Hämeenlinna.

Butler, R. (2004). Geographical research on tourism, recreation and leisure: origins, eras and directions. *Tourism Geographies* 6: 2, 143–162.

Carlson, A. S. (1938). Recreation Industry of New Hampshire. *Economic Geography* 14: 3, 255–270.

Carlson, A. W. (1980). A Bibliography of Geographical Research on Tourism. *Journal of Cultural Geography* 1: 1, 161–184.

Chambers, W. T. (1940). San Antonio, Texas. *Economic Geography* 16: 3, 291–298.

Deasy, G. F. (1949). The Tourist Industry in a North Woods County. *Economic Geography* 25: 4, 240–259.

Eriksson, A. & U. Wikström (1961). *Turismen i Kiruna*. 101 s. Kiruna.

Etelä-Suomen Matkailun Kehitys Oy (2001). Matkailun satelliittitilinpito Suomessa 1999. *Matkailun edistämiskeskus A*: 115. 33 s.

Falenius, H., Grönholm, H. & L. Lehtonen (1963). Turismen i Hangö. *Meddelanden från Ekonomisk-Geografiska Institutionen vid Svenska Handelshögskolan Helsingfors* Nr. 23, 117–156.

Freeman, O. W. (1929). Economic Geography of the Hawaiian Islands. *Economic Geography* 5: 3, 260–276.

Frimodig, L. (1959). Turism i Bohuslän – en ny industri. *Meddelanden från Handelshögskolan i Göteborg, Geografiska Institution* Nr. 58. 79 s.

Hall, C. M. & S. J. Page (2006). *The Geography of Tourism & Recreation. Environment, place and space*. 3. painos. 427 s. Routledge, London and New York.

Hall, C. M., Williams, A. M. & A. A. Lew (2004). Tourism: Conceptualizations, Institutions, and Issues. Teoksessa Lew, A. A., Hall, C. M. & A. M. Williams (toim.): *A Companion to Tourism*, 3–21. Blackwell, Malden, Oxford and Carlton.

Holopainen, V. (1981). Matkailun vaikutukset talouteen ja työllisyyteen Jyväskylässä 1980. *Keski-Suomen Taloudellinen tutkimuskeskus* 49/1981. 83 s.

Hudgins, B. (1943). The South Bass Island Community. *Economic Geography* 19: 1, 16–36.

Huhtala, M., Vatanen, E. & J. Berghäll (2009). Kansallispuistomatkaillen paikallistaloudelliset vaikutukset – menetelmien vertailu. *Terra* 121: 4, 285–299.

Hätälä, E. & P. Kauppila (1999). Koillismaahan seutukunnan matkailututkimus – matkailun aluetaloudelliset vaikutukset ja kehittämisen lähtökohdat. *Nordia Tiedonantoja* 2/1999, 37–114.

Idman, M. (2014). Suomen palkkaerot ovat pysyneet pieninä – palkkojen hajonta kuitenkin kasvaa. Viitattu 29.9.2015. http://www.stat.fi/artikkelit/2014/art_2014-05-26_002.html?s=0

Jafari, J. (1977). Editor's Page. *Annals of Tourism Research* Oct/Dec 77, 6–11.

Juntheikki, R. (2002). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kainuussa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja A* 1, 5–84.

Juntheikki, R. (2003). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kainuussa vuonna 2001. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* 1. 50 s.

Juntheikki, R. (2004). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kainuussa vuonna 2002. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B* 4. 55 s.

Juntheikki, R. & J. Korhonen (2005). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Koillis-Suomessa vuonna 2003. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja A*, tutkimuksia 5. 72 s.

Jyvälä, K. (1981). Matkailun tulo- ja työllisyysvaikutukset Kuusamon kunnassa. *Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos C*: 37. 69 s.

Kainuun Etu Oy (2011). Kainuun matkailustrategia 2011–2020. ”Kainuu – maailman suomalaisin maakunta”. Julkaisematon moniste. 31 s.

Karppinen, A. & S. Vähäsantanen (2011). Matkailutulo ja -työllisyys Satakunnassa, Porin seutukunnassa ja sen kunnissa 2009 ja 2010. *Turun yliopiston kauppatieteiden tutkimuskeskuksen julkaisusarja A*, Nro A38/2011. 64 s.

Kauppila, P. (1998). Alueet matkailutuotteina – matkailun muutokset eräissä Pohjois-Suomen kunnissa vuosina 1987–1996. *Nordia Tiedonantoja* 1/1998. 40 s.

Kauppila, P. (1999). Matkailu ja aluetalous – työkaluja matkailun taloudellisten vaikutusten arviointiin ja mittaamiseen. *Nordia Tiedonantoja* 2/1998, 115–163.

Kauppila, P. (2001). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset: pohjoismaisen mallin matkailijatutkimukset. *Naturpolis Kuusamo, koulutus- ja kehittämispalvelut, tutkimuksia* 3/2001. 118 s.

Kauppila, P. (2004). Matkailukeskusten kehitysprosessi ja rooli aluekehityksessä paikallistaloudella: esimerkkeinä Levi, Ruka, Saariselkä ja Ylläs. *Nordia Geographical Publications* 33: 1. 260 s.

Kauppila, P. (2011). Kainuun matkailutalous: kuntakohtaista tarkastelua. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja A*, tutkimuksia 8. 58 s.

Kauppila, P. (2016a). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kuusamossa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 45. 92 s.

Kauppila, P. (2016b). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Oulussa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 46. 94 s.

Kauppila, P. (2016c). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Pudasjärvellä. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 47. 87 s.

Kauppila, P. (2016d). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Kalajoki, Kuusamo, Oulu ja Pudasjärvi. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 61. 41 s.

Kauppila, P. (2016e). Matkailun aluetaloudellisten vaikutusten seurantamalli: Sotkamo. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 60. 28 s.

Kauppila, P. & J. Järviuoma (2016). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Sotkamossa. *Kajaanin ammattikorkeakoulun julkaisusarja B Raportteja ja selvityksiä* 48. 83 s.

Konttinen, J.-P. (2005). Matkailun satelliittitilinpito ja aluetaloudelliset vaikutukset. *Kauppa- ja teollisuusministeriö, rahoitetut tutkimukset* 4/2005. 109 s.

Konttinen, J.-P. (2006). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset – matkailun alueellinen tilinpito. *Kauppa- ja teollisuusministeriö, rahoitetut tutkimukset* 9/2006. 62 s.

Kuntaliitto (2016). Kuntien veroprosentit ja efektiiviset veroasteet. Viitattu 7.3.2016. <http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/kuntatalous/verotus/veroprosentit/Sivut/Kuntien-veroprosentit-ja-efektiiviset-veroasteet.aspx>

- Leinonen, R., Kauppila, P. & J. Saarinen (2007). Suomen matkailun aluerakenne 2005: Tutkimusraportti. *Matkailun edistämiskeskus A*: 155. 116 s.
- Manka, M. (2016). *Matkailutulo ja -työllisyys Hämeenlinnassa vuonna 2014*. 31 s. Tutkimus- ja koulutuskeskus Synergos, Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulu, Tampere.
- Manka, M. & M. Wallenius (2014). *Matkailutulo ja -työllisyys Tampereen seutukunnassa vuonna 2012*. 71 s. Tutkimus- ja koulutuskeskus Synergos, Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulu, Tampere.
- Mathieson, A. & G. Wall (1987). *Tourism: Economic, Physical and Social Impacts*. 2. painos. 208 s. Longman, London.
- Mikkonen, J. & I. Lahovuori (2014). Kolin alueen matkailun tulo- ja työllisyystutkimus. Julkaisematon tutkimusraportti. 20 s.
- Mitchell, L. S. (1984). Tourism Research in the United States: A Geographic Perspective. *GeoJournal* 9: 1, 5–15.
- Mitchell, L. S. & R. V. Smith (1985). Recreational Geography: Inventory and Prospect. *The Professional Geographer* 37: 1, 6–14.
- Mitchell, L. & R. V. Smith (1989). The Geography of Recreation, Tourism, and Sport. Teoksessa Gaile, G. L. & C. J. Willmott (toim.): *Geography in America*, 387–408. Morrill, Columbus.
- Moke, I. A. (1946). Role of Pueblo Indian Economy in Santa Fe. *Economic Geography* 22: 2, 148–152.
- Murphy, P. E. (1985). *Tourism: A Community Approach*. 200 s. Methuen, London.
- Nurmi, O. (2016). Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2013–2014. *Visit Finland tutkimuksia* 4. 37 s.
- Näpänkangas, A. (2016). Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset Kalajoella. *Pohjois-Pohjanmaan liitto* B: 88. 14 s.
- Pearce, D. G. (1979). Towards a Geography of Tourism. *Annals of Tourism Research* 6: 3, 245–272.
- Rinne, P. (1999). Luontomatka-aluetaloudelliset vaikutukset Kuhmossa. *Joensuun yliopisto, metsätieteellinen tiedekunta, tiedonantaja* 93. 108 s.
- Rinne, P. & O. Saastamoinen (2005). Local Economic Role of Nature-based Tourism in Kuhmo Municipality, Eastern Finland. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 5: 2, 89–101.

Satokangas, P. (2013). *Matkailun tulo- ja työllisyysvaikutukset 12 lappilaisessa kunnassa vuonna 2011*. 44 s. Lapin yliopistopaino, Rovaniemi.

Savela, O., Pirinen, O. & R. Marin (2004). Matkailun satelliittitilinpitohankkeen loppuraportti. *Kauppa- ja teollisuusministeriö, rahoitetut tutkimukset 8/2004*. 112 s.

Smith, S. L. J. (1982). Reflections on the Development of Geographic Research in Recreation: Hey Buddy, can S'Paradigm? *Ontario Geography* 19, 5–28.

Sweco (2015). Paljakan kehittämissuunnitelma 2020. Loppuraportti 17.11.2015. Julkaisematon moniste. 30 s.

Säkkinen, T. A. (1971). Kuusamon matkailututkimus. *Nordia Tiedonantoja* 2/1971. 106 s.

Tahvanainen, N., Vatanen, E. & R. Komppula (2012). Matkailun paikallistaloudellisten vaikutusten mittaamismenetelmien yhdistäminen – Savonlinnan seutukunnan matkailu vuonna 2010. *Matkailututkimus* 8: 2, 40–64.

Tilastokeskus (2015). Yöpymiset Kainuussa 1995–2014. Erillistilaus Tilastokeskukselta, kesä 2015.

Tilastokeskus (2016a). Majoitustilasto. Viitattu 11.3.2016. <http://www.stat.fi/meta/til/matk.html>

Tilastokeskus (2016b). Rakennukset ja kesämökit. Viitattu 11.3.2016. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__asu__rakke/?tablelist=true

Tilastokeskus (2016c). Yritysrekisterin toimialakohtainen kokonaisliikevaihto ja -henkilöstö (=henkilötyövuodet). Tilastokeskus, Asiakaskohtainen suhdannepalvelu, huhtikuu 2016.

Tilastokeskus (2016d). Alueellinen yritystoimintatilasto. Viitattu 8.3.2016, 11.3.2016, 25.5.2016 ja 17.6.2016. <http://www.stat.fi/til/alyr/index.html>

Tilastokeskus (2016e). Työvoimatutkimus 2015, työllisyys ja työttömyys. Viitattu 17.6.2016. <http://www.tilastokeskus.fi/til/tyti/2015/13/index.html>

Tilastokeskus (2016f). Palkkarakenne. Viitattu 8.4.2016. <http://www.stat.fi/til/pral/index.html>

Tilastokeskus (2016g). Kunnittainen toimipaikkatilasto. Viitattu 3.10.2016. http://yristytietopalvelu2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Kunnittainen_toimipaikkatilasto/Kunnittainen_toimipaikkatilasto__Aikasarjat_uusimmilla_alueluokituksilla__Kunnittaiset/?tablelist=true&rxid=676e9d29-9391-46e9-a272-fd9060fa3534

Tilastokeskus (2016h). Liitetaulukko 3. Elinkustannusindeksi 1951:10=100. Viitattu 8.3.2016. http://www.stat.fi/til/khi/2016/01/khi_2016_01_2016-02-19_tau_003_fi.html

TOL (2008). *Toimialaluokitus (TOL) 2008*. Käsikirjoja 4. 402 s. Tilastokeskus, Helsinki.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2015a). Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2011–2013. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, TEM raportteja 2/2015*.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2015b). Matkailun alueelliset tulo- ja työllisyys selvitykset – suositus käytettävistä määritelmistä ja luokituksista. Suositus 20.5.2013. Viitattu 13.2.2015. http://www.tem.fi/files/36877/Matkailun_alueellisten_TT-selvitysten_suosituksset.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö (2016). Yritys- ja toimipaikkatilastot. Viitattu 8.3.2016. <http://www2.toimialaonline.fi/>

Ukkohalla masterplan 2011–2018 (ilman vuotta). Julkaisematon moniste.

VisitFinland (2016). Tilastopalvelu Rudolf. Viitattu 11.3.2016. <http://visitfinland.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/VisitFinland>

Vuoristo, K.-V. (1974). Virolahden matkailu ja sen kehittäminen. *Publications of the Helsinki School of Economics C: II*: 17. 96 s.

Vuoristo, K.-V. (1998). *Matkailun muodot*. 251 s. WSOY, Porvoo.

Vuoristo, K.-V. (2002). Regional and structural patterns of tourism in Finland. *Fennia* 180: 1–2, 251–259.

Vuoristo, K.-V. & T. Arajärvi (1990). Methodological problems of studying local income and employment effects of tourism. *Fennia* 168: 2, 153–177.

Vuoristo, K.-V. & N. Vesterinen (2001). *Lumen ja suven maa. Suomen matkailumaantiede*. 343 s. WSOY, Helsinki.

Muut lähteet

Kokkonen, V. (2016a). Henkilökohtainen sähköposti Virve Kokkonen/Pekka Kauppila. 22.4.2016.

Kokkonen V. (2016b). Henkilökohtainen sähköposti Virve Kokkonen/Pekka Kauppila. 17.6.2016.

Leinonen, A. (2009). Henkilökohtainen sähköposti Ahti Leinonen/Pekka Kauppila. 3.2.2009.

LIITE I (TOL 2008)

Toimialaluokka	Toimialan numero	Toimialan nimi
Korjaamo- ja huoltamotoiminta	45201	Moottoriajoneuvojen huolto ja korjaus (pl. renkaat)
	45403	Moottoripyörien huolto ja korjaus
	473	Ajoneuvojen polttoaineiden vähittäiskauppa
Vähittäiskauppa	471	Vähittäiskauppa erikoistumattomissa myymälöissä
	472	Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	474	Tieto- ja viestintäteknisten laitteiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	475	Muiden kotitaloustarvikkeiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	476	Kulttuuri- ja vapaa-ajan tuotteiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	477	Muiden tavaroiden vähittäiskauppa erikoismyymälöissä
	478	Tori- ja markkinakauppa
	Majoitus- ja ravitsemistoiminta	551
552		Lomakylät, retkeilymajat yms. majoitus
553		Leirintäalueet, asunto- ja matkailuvaunuualueet
55902		Maatilamatkailu, bed & breakfast
55903		Lomamökkien vuokraus
55909		Muualla luokittelematon majoitustoiminta
561		Ravintolat ja vastaava ravitsemistoiminta
5621		Pitopalvelu
563		Baarit ja kahvilat
Liikenne		491
	4932	Taksiliikenne
	4939	Muulla luokittelematon maaliikenteen henkilöliikenne
	501	Meri- ja rannikkovesiliikenteen henkilökuljetus
	503	Sisävesiliikenteen henkilökuljetus
	511	Matkustajalentoliikenne
	52211	Linja-autoasemat
	52221	Satamat
	5223	Ilmaliikennettä palveleva toiminta
	7711	Autojen ja kevyiden moottoriajoneuvojen vuokraus ja leasing
	7721	Vapaa-ajan ja urheiluvälineiden vuokraus ja leasing
	7734	Vesiliikennevälineiden vuokraus ja leasing
	7735	Ilmaliikennevälineiden vuokraus ja leasing
	Virkistys- ja muut palvelut	79
9001		Esittävät taiteet
9002		Esittäviä taiteita palveleva toiminta
9102		Museoiden toiminta
9103		Historiallisten nähtävyyksien, rakennusten vastaavien kohteiden toiminta
9104		Kasvitieteellisten puutarhojen, eläintarhojen ja luonnonpuistojen toiminta
9311		Urheilulaitosten toiminta
932		Huvi- ja virkistystoiminta
9604	Kylpylälaitokset, saunat, solariumit yms. palvelut	